

РЕШЕНИЕ

КАРАР

16.08.2021

Түбән Көчәк авылы

№ 11-1

Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчәк авыл җирлегә» муниципаль берәмлеге Уставы проекты турында

«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында җирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы нигезендә, Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының Көчәк авыл җирлегә Советы **КАРАР ИТТЕ:**

1. Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчәк авыл җирлегә» муниципаль берәмлеге Уставы проекты беренче укылышта кабул итәргә (кушымта итеп бирелә).

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районы Көчәк авыл җирлегә Советының мәгълүмат стендында урнаштырып халыкка җиткерергә, интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) бастырып чыгарырга һәм Әгерҗе муниципаль районының рәсми сайтында Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталы составында (<http://agryz.tatarstan.ru>) урнаштырырга.

3. Әлеге карар буенча килүче тәкъдимнәрне түбәндәге составта исәпкә алу, гомумиләштерү һәм карау буенча эшче төркем төзәргә:

Нурмөхәммәтов Рәстәм Әмир улы – Көчәк авыл җирлегә башлыгы, Көчәк авыл җирлегә Советы Рәисе;

Баһаветдинов Рәис Харис улы – Көчәк авыл җирлегә депутаты;

Төхвәтуллин Рәстәм Әмирулла улы – Көчәк авыл җирлегә депутаты;

Садыйков Рамил Фәнил улы – Көчәк авыл җирлегә депутаты;

Матвеев Виктор Николаевич – Көчәк авыл җирлегә депутаты.

4. Әлеге карар буенча 31.08.2021 көнне 10⁰⁰ сәгаттә Татарстан Республикасы, Әгерҗе муниципаль районы, Көчәк авылы, Ленин ур., 12 йорт адресы буенча урнашкан авыл клубы бинасында гавами тыңлаулар уздырырга.

5. Эшче төркемгә Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының Көчәк авыл җирлегә советы депутатлары һәм гражданнарның Татарстан

Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчек авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча тәкъдимнәрен өйрәнергә һәм гомумиләштерергә, Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының Көчек авыл җирлеге Советы каравына чыгарырга.

6. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны әлеге карар буенча килүче тәкъдимнәренә исәпкә алу, гомумиләштерү һәм карау буенча эш төркеменә йөкләргә.

Совет рәисе,
Авыл җирлеге башлыгы

Р.Ә. Нурмөхәммәтов

Татарстан Республикасы
Әгерҗе муниципаль районының
Көчек авыл җирлеге Советының
16.08.2021, №11-3
қарары белән қабул ителде

_____ Р.Ә. Нурмөхәммәтов

**Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының
«Көчек авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге УСТАВЫ**

**Көчек авылы,
Әгерҗе муниципаль районы
Татарстан Республикасы
2021 ел**

Эчтәлек

I бүлек . ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР	6
1 статья. Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчек авыл жирлегә» муниципаль берәмлеге исеме һәм хокукый статусы	6
2 статья. Жирлекнең территориаль төзелеше	6
3 статья. Жирлектә гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы	6
4 статья. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасы	7
5 статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре	7
6 статья. Жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә жирле үзидарә органнары хокуклары	10
7 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы	11
8 статья. Жирле үзидарә органнарының дәүләт һакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре	11
9 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу	12
II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРЫЛУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ	12
10 статья. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы	12
11 статья. Жирле референдум	13
12 статья. Муниципаль сайлаулар	14
13 статья. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш биру	15
14 статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биру	17
15 статья. Гражданның хокукый инициативасы	17
16 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә	18
17 статья. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе	20
18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе	21
19 статья. Авыл торак пункты старостасы	22
20 статья. Гавәми тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар	23
21 статья. Гражданның жыелышы	26
22 статья. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы)	28
23 статья. Гражданның жыены	28
24 статья. Гражданның сораштыру	31
25 статья. Инициатив проектлар	32
26 статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы	36
	36

27 статья. Жирлек Ижтимагый (консультатив) советлары	
28 статья. Гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре	37
29 статья. Жирлектә яшәүчеләр тарафыннан турыдан-туры жирле үзидарә гамәлгә ашырылуның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре	37
III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ	38
30 статья. Жирлек советы - жирле үзидарәнең вәкиллекле органы	38
31 статья. Жирлек советы составы	38
32 статья. Жирлек советы депутаты статусы	38
33 статья. Жирлек депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте	42
34 статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру	43
35 статья. Жирлек советы компетенциясе	43
36 статья. Жирлек Советының эш тәртибе	44
37 статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру	45
38 статья. Жирлек советы тарафыннан контроль функцияләргә гамәлгә ашыру	45
39 статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау	46
40 статья. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу	46
41 статья.. Халкы Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе	47
42 статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату	48
IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ	49
43 статья. Жирлек башлыгы - Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты	49
44 статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе	49
45 статья. Жирлек башлыгының статусы	49
46 статья. Жирлек башлыгының вәкәләтләре	50
47 статья. Жирлек башлыгының урынбасары	52
48 статья. Жирлек башлыгының вәкәләтләре вакытыннан алда туктатылу	53
V бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ	55
49 статья. Жирлек башкарма комитеты - жирле үзидарәнең башкарма-күрсәтмә органы	55
50 статья. Жирлек башкарма комитетының структурасы	56
51 статья. Жирлек башкарма комитетының вәкәләтләре	56
VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ	61
52 статья. Жирлекнең ревизион комиссиясе	61
53 статья. Жирлек Советының, Жирлек башлыгының, Жирлек башкарма комитетының һәм жирле үзидарәнең башка органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре	61
54 статья. Жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләргә хәл итү	62

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ	62
55 статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе	62
VIII бүлек. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ УЗУ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘУ	63
56 статья. Гомуми нигезләмәләр	63
57 статья. Муниципаль хезмәт вазыйфасы	63
58 статья. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, муниципаль хезмәткәр	64
59 статья. Муниципаль хезмәткәрнең хокуклары һәм бурычлары	65
60 статья. Муниципаль хезмәткәргә бирелә торган гарантияләр	66
61 статья. Муниципаль хезмәткәрнең дисциплинар җаваплылыгы	67
IX бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ	70
62 статья. Жирлекнең юридик зат хокуклары булган жирле үзидарә органнары	70
63 статья. Жирлекнең юридик зат буларак жирле үзидарә органнары	70
64 статья. Жирле үзидарә органнарын финанслау	70
X бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР	70
65 статья. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына күрсәтелә торган социаль һәм башка гарантияләр	70
66 статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре	71
67 статья. Жирлек башлыгының, Жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре	71
XI бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ	71
68 статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның җаваплылыгы	72
69 статья. Жирлек халкы алдында Совет депутатларының җаваплылыгы	72
70 статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның дәүләт алдындагы җаваплылыгы	72
71 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)	72
72 статья. Физик һәм юридик затлар каршында жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның җаваплылыгы	73
XII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ	73
73 статья. Жирлек муниципаль хокукый актлары системасы	73
74 статья. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар	74

75 статья. Жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителэ торган муниципаль хокукый актларның төрләрә	76
76 статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү	76
77 статья. Жирлек Советының хокукый актлары	76
78 статья. Жирлек башлығының хокукый актлары	77
79 статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе	77
XIII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ	79
80 статья. Жирлекнең икътисади нигезе	79
81 статья. Жирлек муниципаль мөлкәте	79
82 статья. Жирлек муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү	81
83 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык оешмалары	82
84 статья. Жирлек муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары	82
85 статья. Жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләргә, учреждениеләргә һәм оешмаларга карата мөнәсәбәтләрә	82
XIV бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ	82
86 статья. Жирлекнең бюджеты	83
87 статья. Жирлектә бюджет процессы	83
88 статья. Муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен сатып алулар	87
89 статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы	87
90 статья. Инициативалы проектларны финанс һәм башка финанслау	88
91 статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары	88
92 статья. Жирле бюджет үтөлеше	89
93 статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык отчет	89
94 статья. Муниципаль финанс контроле	90
XV бүлек. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ	91
95 статья. Жирлек Уставы проектын эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе	91
96 статья. Жирлекнең уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе	92
97 статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар	92

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчек авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының “Көчек авыл җирлеге” муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының «Көчек авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба - Җирлек).

3. «Көчек авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районы составына керә.

2 статья. Җирлекнең территориаль төзелеше

1. Җирлек территориясе составына: Көчек авылы, Саклау авылы торак пунктлары керә, алар авыл җирлеге составына карый.

2. Җирлекнең административ үзәге - Көчек авылы.

3. Җирлек чикләре «Әгерҗе муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 14-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Җирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешләргә бәйсез рәвештә җирләр керә.

5. Җирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 статья. Җирлектә гражданның җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Җирлектә җирле үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлаулы һәм җирле үзидарәнең башка органнары аша гамәлгә ашырыла.

2. Гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга турыдан-туры, шулай ук үз вәкилләре аша женесе, расасы, милләте, теле, чыгышы, мөлкәти һәм вазифаи хәле, дингә, инануларына, жәмәгать берләшмәләренә каравына карамастан, тигез хокуклы.

Җирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия булалар.

3. Һәркем җирле үзидарә органнарына һәм вазифаи затларга турыдан-туры мөрәҗәгать итәргә, җирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылучы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкача каралмаган булса, гражданның тарафыннан жирлекнең жирле үзидарэ органнары эшчәнлегенә турында башка тулы һәм дөрөс мәғлүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарэ органнары массакүләм мәғлүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими мәғлүмат бирәләр.

6. Гражданның, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларның карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) карата судта шикәят белдерергә хокуклы.

4 статья. Жирлек жирле үзидарэ органнары структурасы

1. Жирлек Советы жирле үзидарэ органнары структурасына керә, Жирлек башлыгы, Жирлекнең башкарма комитеты, Жирлекнең Ревизион комиссиясе, жирле үзидарэнең Устав нигезендә төзелә торган башка органнары керә.

2. Жирле үзидарэ органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

5 статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын булдыру;

9) жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау, төзеклэндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәмин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру, шулай ук жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарыннан, аеруча саклана торган табигать территорияләрендәге урманнардан файдалануны, аларны саклауны, торгызуны оештыру.

10) Адресация объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, аннулировать итү, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара эһәмияттәге, муниципаль районның жирле эһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итү, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировка эшчәнлеген оештыруда катнашу»;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә.

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзеклэндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына иреккә керүен тәмин итү дә керә;

20) Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә үз белдегә белән төзелгән корылманы жимерү турында карар, үз белдегә белән төзелгән корылманы жимерү яисә аны капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзүнең, реконструкцияләүнең жир белән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында билгеләнгән рөхсәт ителгән иң чик параметрларына яисә федераль законнарда билгеләнгән

капиталь төзелеш объектлары параметрларына туры китерү турында карар кабул итү.

21) жирлек территориясендә элек исәпкә алынган күчемсез милек объектларының хокук ияләрен ачыклау буенча чаралар күрү һәм уздыру, күчемсез мөлкәтнең бердәм дәүләт реестрына кертү өчен элегә объектларның хокукка ия булучылары турында белешмәләр жиберү.

22) жирлекнең торак пунктлары жирләрендә урнашкан кишәрлек урманчылыклары составында төзелә торган урманчылыкларны төзү, бетерү, аларның чикләрен билгеләү һәм үзгәртү, шулай ук жирлекнең торак пунктлары жирләрендә урнашкан урманчылыкларның урман хужалыгы регламентларын эшләү һәм раслау турында карарлар кабул итү (2022 елның 01 гыйнварыннан үз көченә керә).

23) жирлекнең торак пунктлары жирләрендә урнашкан урманнарغا карата урман корылышы чараларын гамәлгә ашыру (2022 елның 01 гыйнварыннан үз көченә керә).

2. Жирле үзидарә органнары федераль кануннар нигезендә Поселения Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына Жирлек бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенән Әгерже муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны аларга тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Жирлекләренң жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү максатларында жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләренә (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә гамәлгә ашыруга гражданның жәлеп итү турында карар кабул итәргә хокуклы.

4. Авыл жирлегенң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә «Жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 1-3, 9, 10, 12, 14, 17, 19 (шәһәр урманнарын, махсус сакланучы табигать территорияләрен файдаланудан, алардан файдаланудан, яклаудан, торгызудан тыш), 20 (Россия Федерациясе гражданның законнары нигезендә ирекле корылманы жимерү турында карар кабул итү өлешендә, рөхсәтсез корылманы жимерү яисә билгеләнгән таләпләргә туры китерү турында карарлар), «Жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 1 өлешенң 21, 28, 30, 33 өлешләре керә. Муниципаль район уставы һәм авыл жирлекләре уставлары нигезендә кабул ителгән һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы законнары белән шулай ук шәһәр жирлекләренң югарыда күрсәтелгән законның 14 статьясындагы 1 өлешендә каралган башка мәсьәләләр дә беркетергә мөмкин (жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 1 өлешенң 23 пунктында каралган жирле әһәмияттәге мәсьәләдән тыш).

5. 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 1 өлешендә каралган, шәһәр жирлекләре өчен авыл жирлекләренң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән жирле әһәмияттәге башка

мәсьәләләр 14 статьяның 3 өлеше нигезендә авыл жирлекләре территорияләрендә тиешле муниципаль районнарның жирле үзидарә органнары тарафыннан хәл ителә.

6. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда, әлегә Устав белән билгеләнгән жирле үзидарә органнарының вәкаләтләре жирле үзидарә органнарының «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда, әлегә Устав белән билгеләнгән вәкаләтләре муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Бер муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органына яисә бер муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органына яисә башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә вазыйфай затына буйсынуы бер муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органнарына яисә башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә вазыйфай затына яисә башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә вазыйфай затына кабатлау рөхсәт ителми.

7. Әлегә Уставның 4 һәм 5 өлешләрендә билгеләнгән очраклардан тыш, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законга үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү юлы белән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр исемлегә башкача үзгәртелергә мөмкин түгел.

6 статья. Жирлекләренң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә жирле үзидарә органнары хокуклары

1. Жирлек жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) Жирлек музейларын төзү;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренң хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион эзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янгын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү.

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрэндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый

берләшмәләре оешмалары тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.

12) жирлек территориясендә яшәүче хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.

14) инвалидларның физик культурасын һәм спортын, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларны, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм күрсәтү.

15) «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-I номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

16) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына күрсәтелгән вазыйфа хезмәткәре тарафыннан биләү чорына торак урыны бирү.

17) алкогольле, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга (ул «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләреннән, дәүләт хакимияте органнарының компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенцияләреннән төшереп калдырмаган башка мәсьәләләргә, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, жирлек бюджеты керемнәре исәбеннән хәл итәргә һәм түләүләреннән өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре кергән очракта, хәл итәргә хокуклы.

7 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 статья. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) Жирлек жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советындагы Поселение Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

9 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертеп, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексының 25.06.2013 № 50-ТРЗ номерлы һәм муниципаль хокукый актлар белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРЫЛУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ

10 статья. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) халыкның чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданның хокукый инициативасы;
- 6) территорияль ижтимагый үзидарә;
- 7) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 8) гражданның жыелышы;
- 9) гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) гражданның жыены;
- 11) гражданның сораштыруы;
- 12) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы
- 13) ижтимагый (консультатив) советлар төзү;

14) гражданның жирле үзидарэ органнарына мөрәжәгәтләрә;

15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр.

11 статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры халык тарафыннан хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, Жирлекнең бөтен территориясендә уздырыла.

Жирле референдумда катнашу өчен гражданның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе федераль закон һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны Поселение чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән катнаша.

4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар Жирлек советы тарафыннан кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия Россия Федерациясе гражданны тарафыннан күрсәтелгән инициатива буенча;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр тарафыннан күрсәтелгән инициатива буенча;

3) Үзләре белән бергә тәкъдим ителгән Жирлек Советы һәм Жирлек башлыклары Советы.

5. Әлеге статьяның 4 өлешендәге 2 пункттында күрсәтелгән гражданны, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

Әлеге статьяның 4 өлешендәге 2 пункттында күрсәтелгән гражданны, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр тарафыннан күрсәтелгән референдум уздыру инициативасы федераль законда билгеләнгән һәм Россия

Федерациясе субъекты законы нигезендә кабул ителә торган тәртиптә рәсмиләштерелә.

Жирлек советы һәм Жирлек башлыгы тарафыннан бергә чыгарылган референдум уздыру инициативасы Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

6. Жирлек Советы жирле референдум билгеләнә торган документларның күчергечләре советына кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Жирле референдум Жирлек советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнарның, сайлау берләшмәләренең, Жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенең яисә прокурорның мөрәжәгате нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум Поселение сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны уздыруны тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең башкарма органы яисә жирле референдумны үткәрүне тәмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

7. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

8. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнүгә мохтаж түгел.

9. Жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен тәмин итәләр.

10. Жирле референдум уздыру турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә гражданнар, жирле үзидарә органнары, прокурор, федераль закон белән вәкаләтләр бирелгән прокурор тарафыннан шикаять бирелергә мөмкин.

11. Жирле референдумда катнашу өчен гражданнарның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

12 статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә яшерен тавыш биреп, жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында уздырыла.

2. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көненә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы сайланырга мөмкин.

3. Муниципаль сайлаулар Жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар тавыш бирү көненә кадәр 90

көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми басылып чыгарга тиеш.

Вакытыннан алда сайлаулар билгеләгәндә әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, әмма кимендә өчтән беренә.

Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар поселок сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм уздыру сайлау комиссияләренә үз компетенцияләре чикләрендә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар “Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында” 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

6. Халык саны 3000 кешедән азрак булган жирлекләренә вәкилләк органнары депутатларын, шулай ук 15 депутатның саны бермандатлы һәм (яисә) күпмандатлы сайлау округлары буенча сайлаулар уздырыла.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бермандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр бермандатлы сайлау округында тавыш бирү Советы депутатларын сайлауларда бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлауларның нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13 статья. Поселение Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, законда һәм әлеге Устав билгеләгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Язучылар советы депутатын чакыртып алуның нигезләре булып депутат статусына туры килмәслек, депутат, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарына һәм башка норматив хокукый актларына, әлеге Уставына һәм башка норматив хокукый актларга депутат бурычларын үтәмәүдә яисә депутат бурычларын үтәмәүдә, депутат статусына туры килмәслек гамәлләр кылуда чагылган депутатларның хокук бозуларына яисә гамәлләренә (гамәл кылмауларына) суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) тора.

3. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча уздырыла.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән Поселения сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның чакыртып алу өчен нигез булып торучы конкрет хокукка каршы карары яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, аны чакыртып алу өчен нигез булып торучы әлеге затның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы һәм урыны, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, аны биргән органның исеме яисә коды күрсәтелеп, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм Жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечкә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) расланган суд карары кушып бирелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю Халыклар Советы депутаты, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

8. Сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, Жирлек Советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат вакытыннан алда, утырышлар уздырылырга өч көннән дә соңга калмыйча, сайлаучылар Советы утырышларын уздырган көнгә кадәр, алдан хәбәр ителергә, аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда Халык Советы депутаты чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә Жирлек комиссиясе инициатив төркемгә, Жирлек Советына һәм аны

чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында Совет депутатына язма рәвештә хәбәр итә.

14 статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрне үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, Жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Жирлек жирлегенен чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очрактарда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенен бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлек жирлегенен чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәге яисә сайлау хокукына ия Жирлек өлеше катнашса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәге яисә жирлекнең бер өлеше тавыш биргән булса, алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Шәһәр жирлеге статусын бирүгә бәйле рәвештә авыл жирлеге статусын үзгәртү «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 24 статьясындагы 3 өлешендә каралган тавыш бирү юлы белән белдерелгән тиешле жирлек халкы ризалыгы белән Татарстан Республикасы субъекты законы белән гамәлгә ашырыла.

15 статья. Гражданның хокукый инициативасы

1. Гражданның әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокукы.

2. Сайлау хокукына ия гражданның сайлау хокукына ия, сайлау хокукына ия Жирлектә яшәүчеләр санының 3 процентыннан артмаган санда хокукы төркем хокук инициативасы белән чыгарга мөмкин.

3. Хокук ижат инициативасын гамэлгә ашыру максатларында гражданнар түбәндәгеләргә хокуклы:

- гражданнарның яшәү урыны (эшләр) буенча жылышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

- хокук ижат инициативасы белән чыгуны хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

- Жирлектә яшәүчеләрнең имзаларын жыярга һәм хокук чыгару инициативасын законнарға каршы килмәгән ысуллар белән күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары Гражданнарға хокук чыгару инициативасын гамэлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамэлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты аны керткән көннән алып өч ай эчендә аның ачык утырышында жирлек советы яисә Жирлек башлыгы тарафыннан әлеге Устав билгеләгән компетенцияләре нигезендә һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамэлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәмин ителәргә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамэлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты карау процедурасы тиешенчә Жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук ижат инициативасын гамэлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә гражданның инициатив төркеменә житкереләргә тиеш.

16 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Территориаль ижтимагый үзидарә астында яшәү урыны буенча гражданнарны жирлек территориясе өлешендә мөстәкыйль рәвештә һәм жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча үз инициативаларын гамэлгә ашыру өчен үзләренең жаваплылыгы астында үзгәртеп кору күздә тотыла.

Территориаль ижтимагый үзидарә гамэлгә ашырыла торган территория чикләре Жирлек Советы тарафыннан раслана торган жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турында нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советының тиешле территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча билгеләнә.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнарның жылышларын һәм конференцияләрен уздыру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары төзү юлы белән гамэлгә ашырыла.

3. Территориаль ижтимагый үзидарэ гражданнарның түбэндәге яшәу территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырылырга мөмкин: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәу территорияләре.

4. Территориаль ижтимагый үзидарэ органнары тиешле территориядә яшәүче гражданнарның жыелышларында яисә конференцияләрендә сайлана.

5. Территориаль ижтимагый үзидарэ аның уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенң максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын булдыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналты яшыкә житкән тиешле территориядә яшәүче халыкның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналты яшыкә житкән тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышының, конференциясенң махсус вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенң төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарэ керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчәнлегә турында хисапларны карау һәм раслау.

7) инициатив проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары проект инициаторлары буларак инициатив проектны тәкъдим итә ала.

11. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен күрсәтә;

2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;

3) әлеге территорияне карап тоту, төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданнар акчалары исәбеннән дә, жирлекнең башкарма комитеты белән шартнамә нигезендә дә гамәлгә ашырырга мөмкин;

4) әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле, компетенцияләренә күрсәтелгән актларны кабул итү кертелгән муниципаль норматив хокукый актлар проектларын жирле үзидарә органнарына (Жирлек советы, Жирлек башлыгы советы һәм Жирлек башлыгына) кертергә хокуклы.

12. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

17 статья. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне гражданнар, жирле үзидарә органнары инициативасы буенча булдыру максатларында Жирлек чикләрендә шушы территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыручы һәм территорияль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы гражданнарның инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданнар жыелышы тиешле территориядә Территориаль ижтимагый үзидарә жирлеге төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча Жирлек Советында гражданнар жыелышын тапшырырга вәкаләтле (вәкилләр) вәкилен билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территорияль ижтимагый үзидарә уставын жирлек советы теркәгән вакыттан гамәлгә куелган дип санала. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе муниципаль берәмлек уставы һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллекле органының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы нигезендә юридик зат булырга мөмкин һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү өчен Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) Жирлек башлыгына түбәндәгеләр тапшырыла:

1) территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ төзү турында карар кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе, фамилиясен, исемен, атасының исемен, туу датасын, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле вәкилләрнең һәркайсының яшәү урыны адресын күрсәтеп;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ Уставының ике нөсхәсе.

2. Башка документларны тапшыру турындагы таләп, әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алу өчен, исемлек һәм аны алу датасы күрсәтелгән расписка бирелә.

3. Авыл жирлегә башлыгы территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән ике атна эчендә аның уставын теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы Карары проекты алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарэ уставын һәм Халыкның киңәш бирү тавышы хокукына ия Советы утырышында алдан караганда катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алганнан соң 30 көн эчендә Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып Россия Федерациясе Конституциясенә территориаль ижтимагый үзидарэ уставы нормаларына, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, Жирлек Уставына, башка муниципаль хокукый актларга каршы чыгу тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын территориаль ижтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилләнгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына язма рәвештә житкерелергә тиеш.

9. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында Совет карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе теркәлү турында тамга белән гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, башка нөсхә Жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставына кертелә торган үзгәрешләр Жирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлەرә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

19 статья. Авыл торак пункты старостасы

1. Жирле үзидарэ органнарының һәм авыл торак пунктында яшәүчеләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә жирлектә урнашкан авыл торак пунктында үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пунктының Староста авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, шушы авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасынан авыл торак пункты гражданның жыенын тәкъдим итү буенча.

3. Авыл торак пунктының Староста дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат булмый, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

Россия Федерациясе субъекты Законы белән, тарихи һәм башка жирле традицияләрне исәпкә алып, авыл торак пунктындагы староста вазыйфасының башка атамасы билгеләнергә мөмкин.

4. Иске авыл торак пунктының йөзе билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә юкка чыгарылмаган хөкем ителүе бар.

5. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә һәм кимендә ике һәм биш ел була алмый.

Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре составына әлеге авыл торак пункты керә торган Жирлек Советы карары буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешенә 1 - 7 пунктларында билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл жирлегендә үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарэ органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданның жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтижеләре буенча мөрәжәгать һәм тәкъдимнәр жиберә, шул исәптән муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән, алар жирле үзидарэ органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш;

3) авыл торак пунктында яшәүчеләргә жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча мәгълүмат бирә, шулай ук аларга жирле үзидарэ органнарыннан алынган башка мәгълүматны житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарэ органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижәләрен авыл торак пунктында халыкка игълан итүдә ярдәм итә;

5) авыл торак пунктында яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча инициатив проект кертү инициативасы белән чыгыш ясарга хокуклы;

6) Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) Советның норматив хокукый акты белән каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пунктының старостасы статусының башка мәсьәләләре муниципаль берәмлек уставы һәм (яисә) жирлек Советының норматив хокукый акты белән Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә билгеләнергә мөмкин.

20 статья. Гавәми тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар

1. Жирле әһәмияткә мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары турында фикер алышу өчен Жирлек Советы Жирлегендә яшәүчеләр катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары жирлек халкы, жирлек советы яки Жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла.

Халык яки Жирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар Жирлек советы тарафыннан билгеләнә, ә Жирлек Башлыгы инициативасы буенча - Жирлек Башлыгы инициативасы белән.

3. Гавәми тыңлауларга чыгарылырга тиеш:

1) Устав проекты, шулай ук әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, Уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә Татарстан Республикасы законнарының нигезләмәләрен әлегә норматив хокукый актларга туры китерү максатларында үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) Жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

3) Жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданнар жыйнарында белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, тиешле орган яисә муниципаль норматив хокукый акт проекты Жирлекнең вазыйфаи заты тарафыннан карау көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Күрсәтелгән гавами тыңлаулар уздыру турында карар һәм аларны үткәрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, тиешле муниципаль норматив хокукый акт

проекты гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты “Көчек авыл жирлеге” муниципаль берәмлеге торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш: Татарстан Республикасы, Әгерже районы, Көчек авылы, Ленин урамы, 12 йорт яисә “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Әгерже муниципаль районының рәсми сайтында урнаштыру юлы белән түбәндәге адрес буенча: <http://ayz.tatarstan.ru>, әгәр законнарда гамәлдәге законнарда каралмаган булса, гавами тыңлаулар үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар уздыру турында карар басылып чыккан көннән һәм аларны уздыру көненә кадәр Жирлек халкы игътибарына гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жиберергә хокуклы, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актының гавами тыңлауларына чыгарылуы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кәргән тәкъдимнәрне һәм кисәтүләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәртмәләр гавами тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. гавами тыңлаулар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, муниципаль норматив хокукый акт проектына карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында Жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгалары буенча жирле үзидарә органнары һәм урындагы затлар тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль норматив хокукый акт проектына гавами тыңлауларга чыгару кертелгән.

9. Кабул ителгән карарның дәлилләнгән нигезләмәсен дә кертәп, гавами тыңлаулар нәтижәләре «Көчек авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә торак пунктлары территориясендә веб-адрес буенча махсус мәгълүмат стендларында басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш: Татарстан Республикасы, Әгерже районы, Көчек авылы, Ленин урамы, 12 йорт яисә веб-телекоммуникация челтәрендә Әгерже муниципаль районының рәсми сайтында веб-адрес буенча урнаштыру юлы белән: <http://agryz.tatarstan.ru> гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә һәм муниципаль берәмлек халкына гавами тыңлаулар уздыру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белән алдан ук таныштыруны, шул исәптән аны урнаштыру юлы белән «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Жирлек Советының рәсми сайтында урнаштыру юлы белән яисә, әгәр Жирлек Советы үз эшчәнлегенә турында мәгълүматны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә, Татарстан Республикасы яисә Әгерже муниципаль районы рәсми сайтында «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүматтан файдалану мөмкинлеген тәмин итү турында»

2009 елның 9 февралендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләрен исәпкә алып, урнаштырырга мөмкинлек булмаган очракта (алга таба - рәсми сайт). Муниципаль берәмлек халкына муниципаль хокукий акт проекты буенча фикер алышуга чыгарылган үз искәртмәләрен һәм тәкъдимнәрен, шул исәптән рәсми сайт ярдәмендә күрсәтү мөмкинлеге, муниципаль берәмлек халкының гавами тыңлауларында катнашуны, гавами тыңлаулар нәтижәләрен бастырып чыгаруны (халыкка житкерүне) тәмин итә торган башка чаралар, кабул ителгән карарларның нигезле булуын да кертәп, шул исәптән аларны рәсми сайтта урнаштыру юлы белән бастырып чыгару (халыкка житкерү) мөмкинлеге.

Жирлек уставы һәм (яки) авыл жирлеге Советының норматив актлары нигезендә, әлеге өлешнең беренче абзацында күрсәтелгән материалларны һәм мәгълүматларны урнаштыру, жирлек халкына муниципаль хокукий акт проекты буенча үз искәртмәләрен һәм тәкъдимнәрен бирү мөмкинлеген тәмин итү, шулай ук жирлек халкының гавами тыңлауларда катнашу өчен, рәсми сайтның мондый максатлары өчен мәжбүри файдалану таләпләрен үтәп, «дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрнең (функцияләрнең) Бердәм порталы» федераль дәүләт мәгълүмат системасы кулланылырга мөмкин., аны куллану тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә турында» гы 131-ФЗ номерлы Федераль законның 28 статьясы максатларында Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияләрне межаллау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлеген яки капитал төзелеш объектын шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзелешнең, үзгәртеп коруның чик параметрларынан читкә китүгә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары буенча, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларынан файдалану рөхсәт ителгән бер төрне башка төргә үзгәртү мәсьәләләре буенча, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре расланмаган очракта, шәһәр төзелеш эшчәнлеге турындагы законнар нигезендә, гавами тыңлаулар яисә жәмәгать тыңлаулары үткәрелә.

21 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлеге турында халыкка мәгълүмат житкерү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, муниципаль берәмлек территориясе өлешендә территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин.

2. Гражданнар жыелышы халык инициативасы, Жирлек Советы, Жирлек башлыгы инициативасы буенча, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда уздырыла.

Инициатив проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышында уналты яшкә житкән тиешле территориядә яшәүчеләр катнашырга хокуклы. Инициатив проектларны кертү мәсьәләләрен карау һәм тикшерү максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе Халык жирлегә Советы карары белән билгеләнә.

3. Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы Советы инициативасы белән уздырыла торган гражданнар жыелышы тиешенчә Жирлек советы яисә Жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы Территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукына ия булган гражданнар төркеменә язма тәкъдиме буенча жирлек советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлегә, жыелышны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдимгә вәкаләтле затлар имза салырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә - әлегә гражданнар, фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, аларның һәркайсының яшәу урыны адресын күрсәтеп, мөрәжәгать итә ала.

Жирлек советы үзенә якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткәрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнарның жыелышын үткәрүдән аның максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын уздыру вакыты һәм аны үткәрү урыны турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча шушы массакуләм мәгълүмат чарасын, почта хәбәрнамәләрен, квартал (хужалык) әйләнмәләрен, игълан итүләрен һәм башка мөмкин чараларны файдаланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләүне һәм уздыруны жирлекнең башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган Россия Федерациясә чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясә гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнар санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы тулы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарэ органнарына һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затларына мөрәжәгать кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарэне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр, компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләргә хәл итү кертелгән, язма җавап юлнамасы белән, жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затлары тарафыннан һичшиксез каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка җиткереләргә) тиеш.

22 статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренәң фикерен ачыклау зарурилыгы очрагында үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру авырайган, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокуклы гражданнар саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнарны (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышының вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) хокуклы дип санала, әгәр анда уналты яшькә җиткән тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23 статья. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены халык тарафыннан турыдан-туры жирле үзидарә гамәлгә ашырылу һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеште булып тора.

2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очрактарда һәм «Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының “Көчек авыл жирлегенә муниципаль берәмлегенә составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын эзерләү тәртібе турында”гы нигезләмә нигезендә үткәрелә.

3. “Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган гражданнарның жыены анда торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия (йә аның территориясендә бер өлеште) яисә жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәгә катнашканда хокуклы булып санала. Торак пунктта әлегә торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгының бер үк вакытта бергә булу мөмкинлегенә булмаган очракта, гражданнар жыены әлегә Устав нигезендә Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының Көчек авыл жирлегендә гражданнар жыенын эзерләү һәм уздыру тәртібе турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шуңа ук вакытта элек гражданнар жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмыйлар. Гражданнар жыенының карары гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

4. Гражданнар жыены, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешендә 4.3 пункттында каралган очрактан тыш, жирлек башлыгы тарафыннан мөстәкыйль рәвештә йә 10 кешедән ким булмаган авыл жирлегенә халык төркеме инициативасы белән чакырылырга мөмкин. Халык жыенын үткәру авыл жирлегенә башлыгы тарафыннан тәмин ителә.

5. Жыен үткәру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия, даими яисә башлыча яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы чакырта торган гражданнар жыены Жирлек башлыгының карары, халык төркеме инициативасы буенча чакырыла торган гражданнар жыены белән билгеләнә, Жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль

районының “Көчек авыл жирлеген” муниципаль берәмлеге составына керүче торак пунктларда гражданныр жыенын уздыру тәртибе турында” Нигезләмәсендә билгеләнгән тәртип нигезендә муниципаль хокукий акт проекты һәм гражданныр жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук таныштыралар.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукий актлар булып тора, Жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш.

9. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда гражданныр жыены үткәрелергә мөмкин:

1) составына күрсәтелгән торак пункт кергән жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча күрсәтелгән торак пункт күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертергә тиеш;

2) Жирлек Советы вәкаләтләре күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча гражданныр жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

3) Жирлек Советы вәкаләтләрен гражданныр жыены гамәлгә ашыра торган жирлектә, әгәр сайлау хокукына ия жирлек халкының саны жирлек Советы төзелү турындагы, аның саны һәм вәкаләтләре чоры турындагы мәсьәлә буенча 100дән артык кеше тәшкил итсә;

4) авыл жирлеге Советы вәкаләтләре гражданныр жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча;

4.1. жирлек составына кергән торак пунктта, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр эчендәге территория, муниципаль округ, шәһәр округы, яисә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан, әлеге торак пункт территориясендә гражданнырның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча, муниципаль район, шәһәр эчендәге торак пунктта гражданнырның үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча;

4.2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданныр жыены тарафыннан инициатив проектларны күрсәтү, әзерләү, сайлап алу һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

4.3) жирлек, шәһәр эчендәге район, шәһәр эчендәге территория составына керә торган торак пункт территориясе өлешендә Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә федераль әһәмияттәге шәһәр, муниципаль округ, шәһәр округы йә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан торак пункт территориясенә әлеге өлешендә гражданнырның үзара салымы чараларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

5) авылара территориядә урнашкан торак пунктта яңа төзелгән жирлек булдыру турында халык инициативасын күрсәтү максатларында, шулай ук яңа төзелгән жирлектә, әгәр аның сайлау хокукына ия халкы саны 300 кешедән артмаса, яңа төзелгән жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын билгеләү мәсьәләсе буенча;

б) авыл халкы тыгызлыгы түбән булган территориядә яисә аңлаешлы булмаган жирлектә урнашкан жирлектә, әгәр авыл жирлеге халкының саны 100 кешедән артмаса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

7) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча.

10. Авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

11. Әлеге статьяның 9 өлешендәге 4.2 пунктчасында каралган гражданнарның жыены, кимендә 10 кеше яшәгән торак пункт территориясенә тиешле өлешендә яшәүче кешеләр төркеме инициативасы белән, жирлек Советы тарафыннан чакырылырга мөмкин.

Гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин булган муниципаль район чикләрендә федераль әһәмияттәге, муниципаль округ, шәһәр округы составына керүче торак пункт территориясенә бер өлеш чикләрен билгеләү критерийлары Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнә.

12. Гражданнарның жыены торак пункт территориясенә әлеге өлешендә гражданнарның үзара салымын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча торак пункт территориясенә бер өлешендә үткәрелергә мөмкин.

Гражданнарның мондый схемасы Жирлек Советы тарафыннан торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең жирле әһәмияттәге тиешле мәсьәләләренә хәл итүдә мәнфәгатьләренә гомуми критерийларынан чыгып чакырыла.

Гражданнар жыены үткәрелә торган торак пункт территориясенә бер өлеш чикләре жирле әһәмияттәге тиешле мәсьәләне хәл итүдә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатьләре бердәмлеге критерийларыннан чыгып билгеләнә.

24 статья. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнардан сорашып белешү жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен жирлекнең бөтен территориясендә яисә территориясенә бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре киңәш характерында.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы. Гражданнарның инициативалы проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча гражданнардан сораштыруда уналтынчы яшькә житкән инициативалы проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителгән муниципаль берәмлек яки аның өлешендә яшәүчеләр катнашырга хокуклы.

3. Гражданнарны сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы-жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренәң максатчан билгеләнешен республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданның фикерен исәпкә алу өчен.

3) уналтынчы яшькә житкән инициативалы проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган муниципаль берәмлек яки аның өлешендә яшәүчеләрнең әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турында гражданның фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданны арасында сораштыру үткәру һәм билгеләу тәртибе жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

5. Гражданны сораштыру билгеләу турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Гражданны арасында сораштыру үткәру өчен «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайты буенча түбәндәге веб-адрес буенча файдаланылырга мөмкин: <http://agryz.tatarstan.ru>.

Гражданныдан сорашып белешүне билгеләу турында Жирлек Советы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сорашып белешүне уздыру датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауны (соруларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткәру методикасы;

4) сораштыру кәгазенәң формасы;

5) минималь халык саны авыл жирлегә, катнашучы сораштыруда.

6) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтынан файдаланып, гражданны арасында сораштыру уздырган очракта сораштыруда катнашучыларны идентификацияләу тәртибе: <http://agryz.tatarstan.ru>.

6. Авыл жирлегендә яшәүчеләр халыктан сораштыру үткәру турында 10 көн алдан хәбәр итә.

7. Гражданны сораштыру әзерләүгә һәм үткәругә бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең жирле бюджеты акчалары хисабына-жирлекнең жирле үзидарә органнары яки муниципаль берәмлек халкы инициативасы буенча сораштыру үткәру турында;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәру турында.

8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән жирлектәге һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижәләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

25 статья. Инициатив проектлар

1. Муниципаль берәмлектә яисә аның өлешендә яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия чараларны гамәлгә ашыру максатларында, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне яисә жирле үзидарә органнарына бирелгән карарларны хәл итү хокукы буенча инициатив проект кертелергә мөмкин. Инициатив проектлар гамәлгә ашырыла ала торган муниципаль берәмлек территориясенә бер өлешен билгеләү тәртибе Халыкның Халык советы карары белән билгеләнә.

2. Инициатив проектны кертү инициативасы белән уналты яшыкә житкән һәм тиешле муниципаль берәмлек территориясендә яшәүче кимендә ун гражданның саны, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, авыл торак пункты старостасы (алга таба - проект инициаторлары) инициатив төркем чыгыш ясарга хокуклы. Инициатив төркемнең минималь саны Поселение Советы карары белән кимергә мөмкин. Жирлек Советы карары нигезендә проект инициаторы булу хокукы шулай ук тиешле муниципаль берәмлек территориясендә эшчәнлек алып баручы башка затларга да бирелергә мөмкин.

3. Инициатив проектта түбәндәге белешмәләр булырга тиеш:

1) муниципаль берәмлек халкы яисә аның өлеше өчен өстенлекле әһәмияткә ия булган проблемаларны тасвирлау;

2) күрсәтелгән проблеманы хәл итү буенча тәкъдимнәрне нигезләү;

3) инициатив проектны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәсен (көтелгән нәтижәләрен) тасвирлау;

4) инициатив проектны гамәлгә ашыруга кирәкле чыгымнарның алдан исәпләве;

5) инициатив проектны гамәлгә ашыруның планлаштырыла торган сроклары;

6) әлеге проектны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның планлаштырыла торган (мөмкин булган) финанс, мөлкәт һәм (яисә) хезмәт катнашуы турында белешмәләр;

7) инициатив түләүләрнең планлаштырылган күләмәнән тыш, әлеге акчаларны инициатив проектны гамәлгә ашыруга куллану күздә тотылган очракта, жирле бюджет акчалары күләменә күрсәтү;

8) муниципаль берәмлек территориясенә яисә аның чикләрендә инициатив проект гамәлгә ашырылачак өлешенә Поселение Советы карары белән билгеләнгән тәртип нигезендә күрсәтү.

9) Жирлек Советы карарында каралган башка белешмәләр.

4. Инициатив проект, аны керткәнче, башкарма комитетка кертелгәнче, гражданнар жыенында, жыелышында яисә конференциясендә, шул исәптән территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышында яисә конференциясендә, инициатив проект турында фикер алышу, аның муниципаль берәмлек халкы мәнфәгатьләренә яисә аның өлешенә туры килүен билгеләү, инициатив проектны гамәлгә ашыруның максатка ярашлылыгын билгеләү, шулай ук инициатив проектны хуплау турында гражданнарның жыенында, жыелышында яисә конференциясендә каралырга тиеш. Шул ук вакытта бер жыенда, бер жыелышта яисә гражданнарның бер В конференциядә может быть каралырга проекты инициативаның.

Жирлек Советы карары белән шулай ук гражданнардан сорашып белешү, имзалар жыю юлы белән инициатив проектка ярдәм итү мәсьәләсе буенча гражданнарның фикерен ачыклау мөмкинлеге карала ала.

Инициатив проектны гамәлгә керткәндә проектның инициаторлары Жирлек Башкарма комитетына гражданнарның жыены, жыелышы яисә конференциясе беркетмәсен, гражданнарның сораштыру нәтижеләрен һәм (яисә) муниципаль берәмлек халкының инициатива проектына ярдәм итүен раслый торган имзалар кәгазьләрен тагалар.

5. Инициатив проектны муниципаль берәмлекнең башкарма комитетына кертү турындагы мәгълүмат Жирлек Башкарма комитетына инициатив проект кертелгән көннән алып өч эш көне эчендә «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтында урнаштырылырга һәм әлеге статьяның 3 өлешендә күрсәтелгән белешмәләренә, шулай ук проектның инициаторлары турында мәгълүмат бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш: <http://agryz.tatarstan.ru>. Бер үк вакытта гражданнар жирлек башкарма комитетына инициатив проект буенча үз искәrmәләрен һәм тәкъдимнәрен бирү мөмкинлеге турында хәбәр итәләр, аларны тәкъдим итү вакыты биш эш көненнән дә ким булмаска тиеш. Үз искәrmәләрен һәм тәкъдимнәрен уналтынчы яшкә житкән муниципаль берәмлек халкы жибәрергә хокуклы. Әгәр жирлек башкарма комитеты әлеге мәгълүматны "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә веб-адрес буенча урнаштыру мөмкинлеге булмаса: <http://agryz.tatarstan.ru> әлеге мәгълүмат Әгерже муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырылган, аның составына әлеге жирлек керә. Авыл торак пунктында әлеге мәгълүмат иске авыл жирлеге гражданнарының игътибарына житкерелергә мөмкин.

6. Инициатив проект муниципаль берәмлекнең Башкарма комитеты тарафыннан кертелгән көннән алып 30 көн эчендә һичшиксез каралырга тиеш. Жирлек башкарма комитеты инициатив проектны карау нәтижеләре буенча түбәндәге карарларның берсен кабул итә:

1) инициатив проектны хупларга һәм аның өстендә эшне жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләре чикләрендә жирле бюджет проектны төзү һәм карау тәртибе (жирле бюджет турындагы карарга үзгәрешләр кертү) нигезендә тиешле максатларга һәм (яисә) тиешле максатларга дәвам итәргә;

2) инициатив проектны хуплаудан баш тартырга һәм инициатив проектны хуплаудан баш тарту сәбәпләрен күрсәтеп, аны проект инициаторларына кире кайтарырга.

7. Жирлек башкарма комитеты түбәндәге очракларның берсендә инициатив проектны хуплаудан баш тарту турында карар кабул итә:

1) инициатив проектны кертүнең һәм аны карауның билгеләнгән тәртибен үтәмәү;

2) инициатив проектның Россия Федерациясенә федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары таләпләренә, Россия Федерациясе субъектларының законнарына һәм башка норматив хокукый актларына, муниципаль берәмлек уставына туры килмәве;

3) жирле үзидарә органнарының кирәкле вәкаләтләре һәм хокуклары булмаганлыктан, инициатив проектны гамәлгә ашыру мөмкинлегә булмау;

4) инициатив түләүләре барлыкка килмәгән инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле чаралар күләмендә жирле бюджет акчалары булмау;

5) инициатив проектта тасвирланган проблеманы нәтижәләрәк хәл итү мөмкинлегә булу;

6) инициатив проектны конкурс сайлавын узмаган дип тану.

8. Жирлекнең башкарма комитеты хокуклы, ә әлегә статьяның 7 өлешендәге 5 пункттында каралган очракта проект инициаторларына бергәләп инициатив проектны эшләп бетерергә тәкъдим итәргә, шулай ук аны башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органы яисә дөүләт органы карамагына аларның компетенцияләре нигезендә тәкъдим итәргә тиеш.

9. Инициатив проектларны күрсәтү, кертү, тикшерү, карау, шулай ук аларны конкурс нигезендә сайлап алуны үткәү тәртибе муниципаль берәмлекнең Жирлек советы (вәкилләклә орган вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы гражданныр жыены) тарафыннан билгеләнә.

10. Татарстан Республикасы бюджетыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән финанс ярдәме алу өчен тәкъдим ителә торган инициатив проектларга карата инициатив проектлар булырга тиешлә белешмәләр составына таләпләр, инициатив проектларны карау тәртибе, шул исәптән аларны хуплаудан баш тарту өчен нигезләр, мондый инициатив проектларны конкурс нигезендә сайлап алу тәртибе һәм критерийлары закон һәм (яисә) Россия Федерациясә субъектының башка норматив хокукый акты нигезендә билгеләнә. Бу очракта әлегә статьяның 3, 6, 7, 8, 9, 11 һәм 12 өлешләрендәге таләпләр кулланылмый.

11. Жирлекнең башкарма комитетына берничә инициативалы проект кертелгән очракта, шул исәптән эчтәлегә буенча шундый ук өстенлеклә проблемаларны тасвирлап, башкарма комитет Жирлек конкурс нигезендә сайлап алуны оештыра һәм бу хакта проектның инициаторларына хәбәр итә.

12. Инициатив проектларны конкурс нигезендә сайлап алуны үткәү коллегиаль органга (комиссиягә) йөкләнә, аны формалаштыру һәм эшчәнлек тәртибе Жирлек Советы карары белән билгеләнә. Коллегия органның (комиссиянен) составы Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан төзелә. Мондый чакта коллегиаль орган (комиссия) әгъзаларының гомуми санының яртысы Халык советы тәкъдимнәре нигезендә билгеләнергә тиеш. Проектның инициаторларына һәм аларның вәкилләренә конкурс нигезендә сайлап алуны уздырганда коллегиаль орган (комиссия) тарафыннан инициатив проектларны карауда катнашу һәм алар буенча үз позицияләрен бәян итү мөмкинлегә тәмин ителергә тиеш.

13. Проектның инициаторлары, тиешлә муниципаль берәмлек территориясендә яшәүчә гражданнырның жыены, жыелышы яисә конференциясенә вәкаләтлә башка гражданныр, шулай ук Россия Федерациясә законнарында билгеләнә торган башка затлар инициатив проектны Россия Федерациясә законнарына каршы килми торган рәвешләрдә гамәлгә ашыруны жәмәгать контролендә тотарга хокуклы.

14. Инициатив проектны Жирлек Башкарма комитеты тарафыннан карау турында, инициатив проектны гамәлгә ашыруның барышы турында, шул исәптән акчаларны куллану турында, аны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашуы турында мәгълүмат Әгерже муниципаль районының веб-адрес буенча рәсми сайтында бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш: <http://agryz.tatarstan.ru>. Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары турында башкарма комитетның хисабы инициатив проектны гамәлгә ашыру тәмамланган көннән алып 30 календарь көн эчендә “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Әгерже муниципаль районының рәсми сайтында басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш: <http://agryz.tatarstan.ru> Күрсәтелгән мәгълүматны веб-адрес буенча "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта: <http://agryz.tatarstan.ru>, күрсәтелгән мәгълүмат Әгерже муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырыла, аның составына әлеге жирлек керә. Авыл торак пунктында күрсәтелгән мәгълүмат авыл торак пунктының старостасы тарафыннан гражданнырга житкерелергә мөмкин.

26 статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданныр таләбе буенча, Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибәрелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Мәсьәлә Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәرمәләрне карау буенча эшне оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәرمәләр Жирлек Советына жибәрелә.

6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәرمәләр Жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

27 статья. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары

1. Гражданнарның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен Жирлек жирле әһәмиятгә мәсьәләләр буенча карарлар эзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халык ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында Поселениенең ижтимагый советы төзелә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы аның эшчәнлегендә халыкның, ижтимагый берләшмәләр вәкилләренең һәм коммерциягә карамаган башка оешмаларның ирекле катнашуы нигезендә төзелә.

3. Жирлек жирлегенең ижтимагый советын төзү, аның утырышларын үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм җаваплылыгы Жирлек Жәмәгать Советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат бирү, консультацияләү һәм башка мәсьәләләре, аны тарату процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләре белән билгеләнә, шулай ук аны урнаштыру Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) советлар жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

28 статья. Гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

29 статья. Жирле үзидарә жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашырылуның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Федераль законнар нигезендә жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының әлеге уставта каралган рәвешләре белән беррәттән, гражданнар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры гамәлгә ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә Жирлегендә яшәүчеләрне турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

30 статья. Авыл жирлеге Советы – Жирле үзидарәнең вәкиллеке органы

1. Жирлек Советы Жирле үзидарәнең даими эшләүче коллегияль вәкиллеке органы булып тора.

2. Авыл жирлеге Советының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районы Көчек авыл жирлеге Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтләре вакыты-5 ел.

4. Авыл жирлеге советы хисап тотты һәм жирлек халкына контрольлек итте.

5. Жирлек советының исеме язылган мөһер, бланклар бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

31 статья. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган ун депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына депутатларның кимендә өчтән икесен сайлауга хокуклы була.

32 статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Халык советы эшли башлаган көннән туктатыла һәм ике елдан да, биш елдан да ким була алмый.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очраклардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәү белән берләштереп, азат ителмәгән нигездә эшли.

3. Жирлек Советы депутатлары, кагыйдә буларак, даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыралар.

Жирлек Советының билгеләнгән саныннан депутатларның 10 проценттан артыгы даими нигездә эшли ала, ә жирлек Советы саны 10 кешедән ким булса, - 1 депутат.

Үзләренең вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен Жирлек Советы депутаты дәвамлылыгы муниципаль берәмлек уставында билгеләнә торган һәм

тулаем алганда аена ике һәм алты эш көнөнән кимрәк булган чорга эш урынын (вазыйфасын) саклап калу гарантияләне.

4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъекты законнары нигезендә муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә.

5. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, аларда шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләре булырга тиеш:

1) шәхсэн яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмау;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзен тотышыннан тыелырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерергә сәләтле конфликтлы хәлләрдән качарга мөмкин;

3) мәнфәгатьләр каршылыгы барлыкка килү куркынычы янаганда-вазыйфа биләүче затның шәхси кызыксынуы (турыдан-туры яки турыдан-туры), аның урынына мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу буенча чаралар күрү бурычын күздә тоткан вазыйфаи (хезмәт) бурычларын тиешенчә, объектив һәм гадел үтәүгә (вәкаләтләрне гамәлгә ашыру) йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган хәл . ;

4) жирлек Советында билгеләнгән Халык алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәү белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган мәгълүматларны таратмаса һәм кулланмаса;

б) депутат бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләкләү, ссуда, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләүләр) алынмаса.

6. Жирлек Советы депутаты "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, башка муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты яисә башка муниципаль берәмлекнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен бер үк вакытта башкара алмый.

7. Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы депутат түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) шәхсэн яисә ышанычлы затлар аша эшкуарлык эшчәнлегенә белән шөгылләнәргә;

2) коммерция яисә коммерциягә карамаган оешма белән идарә итүдә катнашу, түбәндәге очраклардан тыш:

а) сәяси партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында

төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, башка ижтимагый оешма, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары съездында (конференциясендә) яисә гомуми жылышында, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашу;

б) "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында»2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законына 2 нче кушымта нигезендә Татарстан Республикасы Президентының алдан хәбәрнамәсе белән коммерцияле булмаган оешмалар белән идарә итүдә катнашу.

в) Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре советында, муниципаль берәмлекләрнең башка берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә күрсәтү;

г) муниципаль берәмлекнең идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә оештыруны, гамәлгә куючысы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемнән гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очраklar;

3) укытучы, фәнни һәм башка ижат эшчәнлегеннән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Шул ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит дәүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары исәбеннән генә финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;

4) Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган чит ил оешмалары һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчәләре составына керәргә.

7.1. Депутат "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Депутатның, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасының, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затының вәкаләтләре «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлар (кертәмнәр) булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 07 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда, «Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2003 елның 1 октябрдәге 131-

ФЗ номерлы Федераль законда билгелэнгән бурычларны вакытыннан алда туктатыла.

7.2. Депутатка коррупциягә каршы көрәш турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт турында һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү Россия Федерациясе субъекты законы белән билгелэнгән тәртиптә Россия Федерациясе субъектының иң югары вазыйфай затын (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы житәкчесе) хәл итү буюнча уздырыла.

7.3. Әлеге статьяның 7.2 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгелэнгән чикләүләргә, тьюларны, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда, "аерым категория затларның аерым категорияләренә счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм аларга ия булуны тью турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акча һәм кыйммәтләргә сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яки) файдаланырга", Россия Федерациясе субъектының югары вазыйфай заты (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенең югары башкарма органы житәкчесе) депутат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яисә күрсәтелгән затка карата тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына башка җаваплылык чарасын куллану турында гариза белән мөрәҗәгать итә яисә судка мөрәҗәгать итә.

7.3.1. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дөрес булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр биргән депутатка, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр әлеге белешмәләргә бозуы житди булмаса, түбәндәгә җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

- 1) кисәтү;
- 2) депутат Жирлек Советында үз вәкаләтләре чоры тәмамланганчы вазыйфаны биләү хокукыннан мәхрүм итеп депутат азат итү;
- 3) даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашырудан аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкару хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;
- 4) жирлек советында аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы вазыйфа биләүне тью;
- 5) аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тью.

7.3.2. Әлеге статьяның 7.3.1 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын депутатка куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

7.4. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан тапшырылган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләр жирле үзидарә органының «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтында <http://agryz.tatarstan.ru> веб-адресы буенча урнаштырыла һәм (яисә) муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә массакуләм мәгълүмат чараларына бастырып чыгару өчен бирелә.

8. Депутатларның жинаять яки административ жаваплылыкка тартылган хокукларын гарантияләү, тоткарлау, кулга алу, тентү, сорау алу, аларның жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләренә карата эш башкарганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыны булган депутатларга карата оператив-эзләнү чаралары, аларның багажлары, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар карамагындагы элементә чаралары чараларын исәпкә алганда федераль законнар белән билгеләнә.

9. Депутат тавыш биргәндә белдерелгән фикер, позиция, депутатның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аларның вәкаләтләре чоры узгач, әйтелгән фикерләре өчен жинаять яки административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә депутат тарафыннан ачыктан-ачык хурлауларга, яла ягуга яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга жибәрелгән очракларга кагылмый.

9.1. Даими нигездә вәкаләтләр башкаручы депутат граждан, административ яисә жинаять эше буенча йә административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яисә вәкил (законлы вәкиллек очракларыннан тыш) буларак катнаша алмый.

10. Граждан контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасына билгеләнә алмый, ә муниципаль хезмәткәр муниципаль берәмлек башлыгы белән якынлык яисә туганлык (ата-аналар, ир белән хатын, балалар, бертуганнар, апа-сеңелләр, шулай ук бертуганнар, апа-сеңелләр, ата-аналар, балалар һәм ир белән хатын-кызлар) туган очракта контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасын биләп тора алмый.

33 статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләре

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар белән, шулай ук предприятиеләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тота.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер мәртәбә хисап тота, аларга Жирлек Советы эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучылар кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты Жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләренә

карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә ярдәм итәргә тиеш.

34 статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл жирлеге башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганда - жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан.

2. Сайлаулардан соң авыл жирлеге Советының беренче утырышын яңа башлык сайланганчы жирлек Советының иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

35 статья. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек советы компетенциясендә:

1) муниципаль берәмлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәреشلәр һәм өстәмәләр кертү;

2) жирле бюджетны һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;

3) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

4) муниципаль берәмлекнең социаль-иқтисади үсеш стратегиясен раслау;

5) муниципаль милектәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен билгеләү;

6) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, эшләр башкару турында, федераль законнарда каралган очрақлардан тыш, карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

7) муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында муниципаль берәмлекнең катнашу тәртибен билгеләү;

8) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру яғыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

9) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфай затларының жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен үтәвен тикшереп тору;

10) депутатларны, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын сайлауларны билгеләү;

11) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча регламент һәм башка хокукый актлар кабул итү;

12) муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;

13) муниципаль берәмлек башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

14) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау.

15) муниципаль берәмлекләрнең вәкиллеке органнарының башка вәкаләтләре федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, әлеге

Закон, Татарстан Республикасының башка законнары, муниципаль берәмлекләр уставлары белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы Жирлек башлыгының Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарә органнары Жирлегенең ведомство буйсынуындагы башка башлыклары эшчәнлеге турында Еллык хисабын тыңлый, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында.

36 статья. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе шушы Устав һәм Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп рәвеше аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда Поселение Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар Жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере тарафыннан чакырыла.

5. Совет утырышлары Жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутаты һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышның вакыты, аны уздыру көненә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр итә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык утырышларында Жирлектә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда Жирлек Советы Жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар гына катнаша ала торган ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, шулай ук утырышта законнар нигезендә катнашырга хокукы булган затлар.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Совет утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң, башлыча Жирлек Жирлегендә яшәүче теләсә кайсы кеше аның белән танышырга мөмкин.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исеме белән дә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

37 статья. Жирлек Советы эшчэнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчэнлеген Жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә алдан карау һәм эзерләү өчен жирлек Советы Регламенты нигезендә депутатлар арасынан, жирлек башлыгынан тыш, даими яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләргә эзерләү өчен җаваплы депутатлар Жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләргә буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы түгел.

3. Муниципаль программалар, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек Советы каршында иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен, аның карары буенча депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәргә төзелергә мөмкин.

4. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирле бюджетта Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

38 статья. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләр башкару

1. Жирлек Советы Жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренә үтәлешен, Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актлар нигезләмәләренә үтәлешен, жирлекнең бюджеттан тыш фондлар акчаларыннан, Жирлек үсеше программаларыннан файдалануны, Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлеген тикшереп тора.

2. Жирле үзидарә органнары тарафыннан Жирлек органнары һәм аларның вазыйфай затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, Поселение Советы карары белән, депутатлар арасынан Жирлек башлыгы күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләргә төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, Жирлек башлыгы инициативасы буенча кануннар нигезендә Жирлек бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтиҗәләгәнә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәргү тәртибе Жирлекнең ревизия комиссиясе турында нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең башкарма комитеты Жирлек Советы, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфай затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы, аның контроль комиссияләргә депутаты, жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алынган мәгълүмат бирергә тиеш, ә кануннар, муниципаль норматив хокукый актлар бозылган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек Советы Жирлек башлыгының Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнең башка ведомство органнары эшчәнлегенә турында Еллык

хисабын тыңлый, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләренә хәл итү турында.

6. Жирлек Советы контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда жирлек башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

39 статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау1. Жирлек вәкиле Әгерже муниципаль районы Советына жирлек советы депутатлары арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгын тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

40 статья. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек Советы вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) Советның Үз-үзен таркату турында карар кабул итүе. Шул ук вакытта үз-үзен таркату турында карар муниципаль берәмлекнең уставында билгеләнгән тәртиптә кабул ителә;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган нигезләрдә һәм тәртиптә Поселение Советын тарату;

3) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә керү, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен бирүләренә бәйле рәвештә;

4) Кануннар нигезендә гамәлгә ашырыла торган Жирлекне, шулай ук Жирлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;

5) муниципаль берәмлек чикләрен яисә шәһәр округы белән жирлекнең берләшүен үзгәртү нәтижәсендә муниципаль берәмлек сайлаучыларының санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) жирлек шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалткан очракта;

7) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуга сәбәп була.

3. "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законда каралган нигезләрдә һәм тәртиптә Поселения Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

4. Халык тарафыннан сайланган депутатлардан торучы Дәүләт Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек Советына вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

5. «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 22 статьясындагы 3 өлешенәң 3 өлеше яисә 3.1 өлешенәң 1 пункты нигезендә төзелгән Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, Жирлек Советы бер ай эчендә башка депутатларның Жирлек Советы составына сайларга тиеш.

41 статья. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карары Жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

1) Жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) Жирлек бюджеты кабул итү һәм аның үтәлеше турында хисап раслау чорында;

3) Жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рөхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Жирлек Советы карары белән депутатлар арасынан үзтаркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен комиссия төзелә. Жирлек Советы карары буенча Жирлек Советының үз-үзен таратуы турындагы мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Авыл жирлегә Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча һәрьяклы һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турында карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны тәкъдим иткән көннән ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар Советның депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Совет үз-үзен таркату турында тәкъдимнәр кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк булмаган вакытта күрсәтелергә мөмкин.

42 статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Депутатның вәкаләтләре түбәндәге очракта вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкалар;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сэләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясенән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе граждандлығын яисә чит ил граждандлығын туктату - аның нигезендә чит ил гражданды жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил граждандлығы (ярдәмгә алу) яисә чит ил гражданды яисә чит ил гражданды территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ булырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданды жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил гражданды яисә чит ил гражданды яисә Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы булган чит ил гражданды яисә чит ил граждандының даими яшәү хокукын раслаучы башка документ булырга, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;

8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

9) тиешле жирле үзидарә органы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив гражданд хезмәтенә юллама;

11) “Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Депутатның вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Шәһәр эчендәгә бүленеше булган муниципаль районның, шәһәр округының вәкиллекле органы жирлекләренәң, шәһәр эчендәгә районнарның вәкиллекле органнары составыннан барлыкка килгән очракта, муниципаль районның, шәһәр эчендәгә бүленеше булган шәһәр округының вәкиллекле органы депутатының вәкаләтләре тиешенчә жирлек башлығы, жирлекнең вәкиллекле органы депутаты, муниципаль район составында жирлекнең вәкиллекле органы депутаты, шәһәр эчендәгә район башлығы, шәһәр эчендәгә район вәкиллекле органы депутаты буларак вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында Жирлек Советы карары вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә, ә әлегә нигез жирлек Жирлек Советы сессияләре арасында барлыкка килгән очракта, - мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенәң югары башкарма органы житәкчесе) депутат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мәрәжәгать иткән очракта,

вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн шушы гариза советына килгән көн була.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

43 статья. Жирлек башлығы - Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлығы Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты булып тора. Жирлек башлығы Жирлек советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлығы вазыйфасының рәсми атамасы - Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районының Көчек авыл жирлеген башлығы.
4. Вазыйфасы буенча жирлек башлығы Әгерже муниципаль районының Көчек авыл жирлеген советы депутаты булып тора.
5. Жирлек башлығы бер үк вакытта Жирлек советын һәм Жирлекнең башкарма комитетын житәкли.

44 статья. Жирлек Башлығын сайлау тәртибе

1. Жирлек башлығы яңа сайланган жирлек советының беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасынан ачык тавыш бирү юлы белән сайлана, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, жирлек Советы вәкаләтләре вакытына. Жирлек башлығын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләренә тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлығы итеп сайланган дип санала.

45 статья. Жирлек башлығы статусы

1. Жирлек башлығы даими нигездә эшли.
2. Әгерже муниципаль районы Советында даими нигездә биләп торучы урынга Жирлек башлығы сайланган очракта, ул Жирлек башлығының вәкаләтләрен башкарып бетерелмәгән нигездә башкара.
3. Жирлек башлығы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә Жирлек халкына һәм Жирлек Советына карата роль бирәчәк һәм хисап бирәчәк.
4. Жирлек башлығы елга бер тапкыр гына да эшләмәскә Жирлек халкы һәм Жирлек советы тарафыннан үз эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән Жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләренә хәл итү турында хисап тотта.
5. Жирлек башлығы Жирлек Советы тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары

белән Жирлеккә бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча вәкаләтләренә гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

6. Авыл жирлеге башлыгы Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районы башлыгына Россия Федерациясе гражданлыгын яисә чит ил гражданлыгын туктату турында язма рәвештә хәбәр итәргә тиеш - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил гражданлыгы (ялгызлык) алу яисә чит ил гражданы территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы булган чит ил гражданының яисә башка документ алу хокукына ия, ләкин Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы туктатылган яисә чит ил гражданлыгы (ялганлык) алган көннән биш эш көненнән дә соңга калмыйча, яисә әлеге пунктта каралган яшәүгә рөхсәт яисә башка документ алынганнан соң, биш эш көненнән дә соңга калмыйча.

7. Жирлек башлыгы «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 07 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

46 статья. Жирлек башлыгы вәкаләтләре

Жирлек башлыгы:

1) Ул башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә, ышанычнамәсез рәвештә Жирлек исеменнән эш итә;

2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын жыя һәм аларда рәислек итә, Советның чираттан тыш утырышын таләп итәргә хокуклы;

3) әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;

5) Жирлек Советы эшендә жәмәгәтьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәэмин итү чараларын күрә;

6) гражданнарны кабул итүне, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

7) Жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә имза сала;

8) жирлек Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;

9) Жирлек Советының контроль вәкаләтләренә гамәлгә ашыруны жайга сала;

10) үз вәкаләтләре чикләрендә Жирлек Советын тоту һәм аның эшчәнлеген тәмин итү өчен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акчалар бүлүче булып тора;

11) законнар һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча Халыклар Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

12) жирлекләренң федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

13) Жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

14) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләренә гамәлгә ашыруны тәмин итә;

15) жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләренң башкарма комитеты тарафыннан үтәлүе өчен шәхси җаваплылык тота;

16) Жирлек советы, жирле үзидарәнең башка органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданны һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлекнең башкарма комитеты исеменнән;

17) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турында хисапларны тәкъдим итә;

18) жирлек Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый, хезмәткәрләр саны һәм хезмәт өчен түләү фонды белән билгеләнгән структурага туры килә;

19) муниципаль хезмәткәрләрен һәм авыл жирлегә Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тота, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чаралары күрә;

20) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләренң башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырылуын тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси җаваплылык тота; тиешле законнар нигезендә һәм аларны үтәү өчен тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

21) жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

22) «Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык турында һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели;

23) Жирлек советына Жирлек Башкарма комитеты һәм аңа буйсынучы жирле үзидарә органнары эшчәнлегә, эшчәнлегә турында, шул исәптән Жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында хисаплар тапшыра;

24) жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегә турында халыкка даими мәгълүмат бирә, Жирлек Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнарны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнарны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

25) дәүләт һәм башка органнардагы жирлекнең мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә, башкарма комитет исемнән Жирлек судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

26) Жирлекләр башлыгы карамагына федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлегә Устав тарафыннан кертелгән башка вәкаләтләрне, Жирлек Башлыгы компетенциясенә Жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

47 статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек советы башлыгы тәкъдиме буенча Жирлек Советы депутатлары арасыннан Жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек башлыгы урынбасары, әгәр жирлек советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

3. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәгә аны хуплап тавыш бирсә, Жирлек Советы башлыгының урынбасары сайланган булып санала.

4. Жирлек башлыгы урынбасары Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә вазыйфаларны башкара, Жирлек Башлыгының йөкләмәләрен үти.

Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары буенча сак астына алу яки вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вакытлыча булмавы (авыруга яисә отпускка бәйле) яисә үз бурычларын үтәмәве мөмкин булмаган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча билгеләү башлыгы урынбасары башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасары, әлегә Уставның 45 статьясындагы 2 өлешендә күрсәтелгән очрактан тыш, үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыра.

6. Жирлек башлыгының вәкаләтләре шушы Уставның 42 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Башлыгы урынбасары Жирлек Советы карары буенча яисә жирлек башлыгы инициативасы буенча кабул ителә торган Жирлек Советы карары буенча яисә депутатлар төркеме таләбе буенча Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере күләмендә вазыйфадан шулай ук теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

8. Жирлек башлыгы урынбасары «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 03.12.2012 № 230-ФЗ Федераль законы, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлар (кертемнәр) булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 07 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

9. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре өлеге Устав тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

48 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу сәбәпләре:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкалар;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага китү;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;
- 5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
- 7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;
- 8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 9) Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы, чит дәүләт гражданлыгы булу яисә яшәү урыны яисә Россия Федерациясе гражданының чит дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән

документ яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданы, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкасы каралмаган булса, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) сайлаучылар тарафыннан фикерләр;

11) дәрәжәсе буенча жирлек башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга сәламәтлек торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән сәләтсезлек;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, жирлекне үзгәртеп кору;

13) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

14) муниципаль берәмлек сайлаучылары санын муниципаль берәмлек яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан 25% тан арттыру;

15) Турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу;

16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәү;

17) «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 07 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү

2. Жирлек башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлегә статьяның 1 өлешендәге 1 - 11 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча, яңа жирлек башлыгын сайлау вәкаләтләре туктатылганнан соң алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта әгәр жирлек Советының вәкаләтләре вакыты чыкканчыга кадәр алты айдан да кимрәк вакыт калса, жирлек башлыгын сайлау яңа сайланган жирлек советының беренче утырышында башкарыла.

3. Жирлек советы аны отставкага чыгару турында карар кабул иткән Жирлек башлығы күрсәтелгән карарга шикаять бирү турындагы гариза белән мондый карар рәсми басылып чыккан көннән соң 10 көн эчендә судка мөрәжәгать итәргә хокуклы. Суд гаризаны карарга һәм карарны гариза биргән көннән соң 10 көннән дә соңга калмыйча кабул итәргә тиеш.

Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) вазыйфасыннан баш тарту турында хокукый акт чыгарган жирлек башлыгы рәсми басылып чыккан көннән алып 10 көн эчендә әлеге хокукый актка шикаять белдерергә хокуклы. Суд шикаятьне карарга һәм карар аны биргән көннән соң 10 көннән дә соңга калмыйча кабул итәргә тиеш.

4. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган Жирлек башлыгы (Татарстан Республикасы Премьер-министры) жирлек башлыгы вазыйфасыннан баш тарту турында йә Жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында карар нигезендә карар нигезендә әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять биргән очракта, жирлек Советы карар кабул итәргә хокуклы түгел.

V бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

49 статья. Жирлек башкарма комитеты - жирле үзидарәнең башкарма-күрсәтмә органы

1. Жирлекнең башкарма комитеты жирле үзидарәнең башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районының Көчек авыл жирлеге башкарма комитеты.

3. Халыкның башкарма комитеты Жирлек советына хисап тотта һәм аның контролендә була.

4. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек гербы сурәтләнгән һәм үз исеме булган мөһер, бланklar, шулай ук аңа тапшырылган вәкаләтләргә гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһергә ия.

5. Жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

50 статья. Жирлек башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитетның структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлеге башкарма комитеты структурасына түбәндәгеләр керә: Башкарма комитет житәкчесе-Жирлек башлыгы, Башкарма комитет житәкчесе урынбасары, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары.

51 статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын эшли;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәэмин итә; жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясе үтәлешен оештыра;

- жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясе үтәлеше турында отчет эзерли;

- жирлекнең икътисад һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;

- стратегик планлаштыру өлкәсендә «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законда каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- Жирлек муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- Жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәрне, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәрне Совет тарафыннан килештерүгә (раслауга) кертә;

- Жирлекнең икътисады һәм социаль үсешендә муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- Жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәмин итә;

- депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган урыннарның исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели;

3) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- халыкны элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- Жирлек торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра;

4) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

5) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- ял вакытын оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;

- жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәэмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэмин итә;

- коммуналь инфраструктура системаларын, транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, Жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм раслый, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

б) төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны туплауны (шул исәптән аерым-аерым туплауны) һәм транспортировкауны оештыруда катнаша;

- муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслый;

- Жирлек территориясен төзекләндерү, аңа түбәндәге чараларны кертә: (2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 45.1 статьясыннан әлеге чараны сайларга йә аларны аерым мөкаләгә язып куярга);

- адресларга адреслар бирә, адресларны үзгәртә, аннулировать итә, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге жирле юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

- жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерә, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле керүен тәэмин итүне дә кертә;

7) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның жирле үзидарә хокукларын боза торган актларына билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яисә арбитраж судта шикаять бирә;

- Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм уздыруны оештыру һәм матди-техник тәэмин итүне жирлек чикләрен үзгәртү, Жирлек халкын үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне гәмәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләрә, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәрүгә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакуләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйлә законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм итә, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

8) балалар һәм яшьләр белән мәдәният, спорт һәм эшләү өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән:

- жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

10) башка вәкаләтләр:

- Жирлек башлыгының эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрләр тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- Жирлекнең архив фондларын булдыруны тәмин итә;

- әлегә Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенә 4, 9, 18 һәм 19 пунктларында каралган жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) иреккә нигездә башкаруга гражданнырны жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләренә гамәлгә ашыра;

- Россия Федерациясендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә гавами партнер булып тора һәм «Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык турында һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль законның 18 статьясындагы 2 өлешендә каралган вәкаләтләренә гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора;

- Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләренә, законнарда, әлегә Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, Жирлек Советы яисә жирле үзидарәнең башка органнары компетенциясенә жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләренә гамәлгә ашыра:

- Авыллар музейларын төзи;
- жирлектә нотариус булмаган очракта кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;
- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;
- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;
- Жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;
- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;
- муниципаль янғын сағын төзи;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;
- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.
- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 декабрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә
- “Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында” 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра.
- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.
- хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашырганда чаралар оештыру;
- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортны үстерүгә, адаптив физик культурага һәм жайлашу спортына ярдәм күрсәтү.
- кулланучылар хокукларын яклау буенча «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-І номерлы Россия Федерациясә Законнда каралган чараларны гамәлгә ашыру.
- участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлегә вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү.

3. Жирлекнең башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган була.

Муниципаль контроль өлкәсендәге поселок Башкарма комитеты вәкаләтләренә керә:

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру. Муниципаль контроль төрләре һәм аларны гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органнары исемлеге жирлек советы билгеләгән тәртиптә алып барыла;

2) жирле үзидарә органнарына гамәлгә ашыру вәкаләтләре бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенең вәкаләтле органнары тарафыннан раслана торган типовой административ регламентлар нигезендә жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре чүлекнең башкарма комитеты органнарына мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә бирелергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләргә тикшерүләргә оештыруга һәм уздыруга бәйле мөнәсәбәтләргә карата «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

52 статья. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе тышкы дәүләт финанс тикшерүе даими эшләп торучы орган булып тора һәм жирлек Советы тарафыннан төзелә.

2. Жирлек комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең оештыру һәм эшчәнлеге тәртибе, Ревизион комиссиясе вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләргә контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында» 2011 елның 07 февралдәгә 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары, муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә Ревизион комиссия оештыруны һәм аның эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

53 статья. Жирлек Советының, Жирлек башлыгының, Жирлек башкарма комитетының һәм жирле үзидарәнең башка органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләрне бүлү нигезендә Жирлек Советы, Жирлек башлыгы һәм Жирлекнең башкарма комитеты үз вәкаләтләрән мөстәкыйль башкара.

2. Жирлек Советы һәм Халыкның башкарма комитеты Жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләгән рәвешләрдә үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек советы һәм Жирлек башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны имза салган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллылар.

4. Жирлек башлыгы Жирлек Советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Жирлек жирлегенә башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлеге тәртибе Жирлек советы тарафыннан билгеләнә ала.

54 статья. Жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрән гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча белешмә килештерү процедураларын уздыру юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

55 статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыруны жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, Жирлек башлыгы әзерләүне һәм уздыруны оештыра, жирлекнең чикләрен үзгәртү, Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Жирлек сайлау комиссиясе жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган була.

3. Жирлек сайлау комиссиясе “Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында” 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә Жирлек советы тарафыннан төзелә.

4. Жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләр чоры биш ел тәшкил итә.

5. Жирлек сайлау комиссиясе Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 07.05.2007 № 21-ТРЗ номерлы 13 статьясындагы 6 өлеше нигезендә хәлиткеч тавыш хокукына ия 6 әгъза составында төзелә.

6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Жирлек Советы тарафыннан расланган Жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлегенә тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав, Жирлек Советы тарафыннан расланган Жирлек сайлау комиссиясе турында нигезләмә белән жайга салына. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча Жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре территория сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII бүлек. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ УЗУ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘУ

56 статья. Гомуми нигезләмәләр

1. Муниципаль хезмәт - хезмәт шартнамәсе (контракты) төзү юлы белән биләнә торган муниципаль хезмәт вазыйфаларында даими нигездә гамәлгә ашырыла торган гражданның һөнәри эшчәнлегенә.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфалары Татарстан Республикасы законы белән раслана торган Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

3. Муниципаль хезмәтне финанслау Жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

4. Россия Федерациясе дәүләт телен белгән гражданны муниципаль хезмәттә тигез файдалана алалар һәм аны женесенә, расасына, милләтенә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, яшәү урынына, дингә мөнәсәбәтенә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйлә булмаган башка шартларга тигез хокукы.

Муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен кирәкле һөнәри белем дәрәжәсенә, муниципаль хезмәт стажына яисә белгечлек, эзерлек юнәлеше буенча эш стажына карата квалификация таләпләре муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен типлаштырылган квалификация таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы законы белән муниципаль хезмәт вазыйфалары классификациясе нигезендә билгеләнә торган муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

Вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле белемнәргә һәм күнекмәләргә карата квалификация таләпләре, муниципаль хезмәткәрнең һөнәри хезмәт эшчәнлегенә өлкәсенә һәм төренә карап, аның вазыйфаи инструкциясе белән билгеләнә. Муниципаль хезмәткәрнең вазыйфаи инструкциясе шулай ук белгечлеккә, эзерлек юнәлешенә карата квалификация таләпләре дә каралырга мөмкин.

57 статья. Муниципаль хезмэт вазыйфасы

1. Муниципаль хезмэт вазыйфасы-жирле үзидарэ органында, жирлекнең сайлау комиссиясе аппаратында, элге Устав нигезендэ төзелэ торган вазыйфа, жирле үзидарэ органы, жирлек сайлау комиссиясе яисэ муниципаль вазыйфаны билэп торучы зат вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итү буенча вазыйфалар даирәсендэ билгеләнгән тәртиптә төзелэ торган вазыйфа.

58 сатья. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, муниципаль хезмәткәр

1. «Россия Федерациясендэ жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 2 статьясындагы 1 өлешенәң унтугызынчы абзацы нигезендэ муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар булып жирле үзидарәнең сайланулы органы депутаты, әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты тора.

2. Муниципаль хезмәткәр - федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендэ муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә башкаручы граждан, муниципаль хезмэт вазыйфасы буенча пособие түләү буенча бурычлары муниципаль хезмэт тарафыннан кеше яшәешенәң бюджет акчалары исәбеннән түләне.

3. Жирле үзидарэ органнары, Жирлекнең сайлау комиссиясе эшчәнлеген техник яктан тәэмин итү вазыйфаларын башкаручы затлар муниципаль хезмэт вазыйфаларын башкармыйлар һәм муниципаль хезмәткәрләр булып тормыйлар.

59 сатья. Муниципаль хезмәткәрнең хокуклары һәм бурычлары

1. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә хокуклы:

1) аның муниципаль хезмәтнең биләгән вазыйфасы буенча хокукларын һәм бурычларын билгеләүче документлар, вазыйфаи бурычларын үтәүнең сыйфатын бәяләү критерийлары һәм хезмэт буенча алга китү шартлары белән танышу;

2) вазыйфаи бурычларны башкару өчен кирәкле оештыру-техник шартларны тәэмин итү;

3) хезмэт хақы һәм хезмэт законнары, муниципаль хезмэт турындагы законнар һәм хезмэт шартнамәсе (контракт) нигезендэ башка түләүләр;

4) Эш (хезмэт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре бирү, шулай ук ел саен түләне торган ял;

5) билгеләнгән тәртиптә вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле мәгълүмат һәм материаллар алу, шулай ук жирле үзидарэ органы, жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген камилләштерү турында тәкъдимнәр кертү өчен;

6) үз инициативасы белән муниципаль хезмәтнең вакантлы вазыйфасын биләп торуга конкурста катнашу;

7) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән муниципаль хокукый акт нигезендэ өстәмә һөнәри белем алу;

8) үзенәң шәхси мәгълүматларын яклау;

9) үз эшенең барлык материаллары, һөнәри эшчәнлекләре турында чакыртып алулар һәм аларны шәхси эшенә керткәнче башка документлар белән танышу, шулай ук аның язма аңлатмаларын шәхси эшенә беркетеп кую;

10) берләшмәсе, һөнәри берлекләр төзү хокукын да керттеп, үз хокукларын, социаль-икътисадый һәм һөнәри мәнфәгатьләрен яклау өчен;

11) хезмәт законнары нигезендә индивидуаль хезмәт бәхәсләрен карау, муниципаль хезмәттә үз хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, аларның бозуларына карата судка шикаять белдерүне керттеп;

12) Россия Федерациясе законнары нигезендә пенсия белән тәмин итү.

2. Муниципаль хезмәткәр, контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасын биләүче муниципаль хезмәткәрдән гайре, яллаучы вәкиленә (эш бирүчегә) алдан язмача хәбәр итеп, мәнфәгатьләр конфликтына тәсир итмәсә һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса, башка түләүле эшне башкарырга хокуклы.

3. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә бурычлы:

1) Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнары, федераль законнары, Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларын, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасының законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны үтәргә һәм аларның үтәлешен тәмин итәргә;

2) вазыйфай инструкция нигезендә вазыйфай бурычларны башкарырга;

3) вазыйфай бурычларын үтәгәндә кешенең һәм гражданның, расага, милләтенә, теленә, дингә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә, хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен, шулай ук оешмаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәргә;

4) жирле үзидарә органында, Сайлау комиссиясе аппаратында билгеләнгән эчке хезмәт тәртибе, вазыйфай инструкция кагыйдәләрен, хезмәт мәгълүматы белән эшләү тәртибен үтәргә;

5) вазыйфай бурычларны тиешенчә башкару өчен кирәкле квалификация дәрәжәсен саклап калу;

6) дәүләт серен һәм федераль законнар белән саклана торган башка серне тәшкит итүче белешмәләрне, шулай ук вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләрне, шул исәптән гражданның шәхси тормышына һәм сәламәтлегенә кагылышлы яисә аларның намусына һәм абруена кагыла торган белешмәләрне фаш итмәскә;

7) дәүләт һәм муниципаль милекне, шул исәптән аңа вазыйфай бурычларны үтәү өчен бирелгән мөлкәтне сакларга;

8) Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә үзе һәм гаилә әгъзалары турында белешмәләрне тапшырырга;

9) Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыккан көндә Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыгу яисә чит ил гражданлыгы алу турында яллаучы (эш бирүчегә) вәкиленә чит ил гражданлыгы алган көндә чит ил гражданлыгы алу турында хәбәр итәргә;

10) федераль законнарда билгелэнгән чикләүләрне үтәргә, йөкләмәләрне үтәргә, тыюларны бозмаска;

11) яллаучы (эш бирүче) вәкиленә вазыйфа йөкләмәләрен башкарганда мәнфәгатьләр каршылыгына китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынучанлык турында язмача хәбәр итәргә һәм мондый конфликтны булдырмау буенча чаралар күрергә мөмкин.

4. Муниципаль хезмәткәр үзенә бирелгән хокуксыз йөкләмәне үтәргә хокуксыз. Тиешле житәкчедән муниципаль хезмәткәр фикеренчә, хокуксыз булган йөкләмәне алганда, муниципаль хезмәткәр, йөкләмә биргән житәкчегә, Россия Федерациясенәң федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актлары нигезләмәләре күрсәтелеп, әлегә йөкләмәне үтәгәндә бозылырга мөмкин булган муниципаль хокукый актлар нигезләмәләрен күрсәтеп, әлегә йөкләмәнең хокуксызлыгын нигезләүне язма рәвештә тапшырырга тиеш. Әлегә йөкләмәнең житәкчесе язма рәвештә раслаган очракта, муниципаль хезмәткәр аны үтәүдән баш тартырга тиеш. Муниципаль хезмәткәрнең хокуксыз йөкләмәсен үтәгән һәм әлегә йөкләмәне биргән очракта, житәкче Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплы була.

60 статья. Муниципаль хезмәткәргә бирелә торган гарантияләр

1. Муниципаль хезмәткәргә түбәндәгеләр гарантияләнгән:

1) вазыйфаи инструкция нигезендә аның вазыйфаи бурычларын үтәвен тәмин итә торган эш шартлары;

2) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата түләү алуга хокук;

3) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен бирү, шулай ук еллык түләүле отпускны тәмин итә торган ял;

4) муниципаль хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына медицина хезмәте күрсәтү, шул исәптән муниципаль хезмәткәр пенсиягә чыкканнан соң;

5) тиешле еллар эшләгән өчен һәм инвалидлыкка бәйле рәвештә пенсия белән тәмин итү, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең гаилә әгъзаларын вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә вафат булган очракта пенсия белән тәмин итү;

6) вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрнең сәламәтлегенә һәм мөлкәтенә зыян китерү очрагына мәжбүри дәүләт иминләштерүе;

7) муниципаль хезмәткәрләрнең муниципаль хезмәт узу чорында авыруы яисә хезмәткә сәләтлелеген югалту очрагына яисә аны туктатканнан соң мәжбүри дәүләт социаль иминиятләштерүе, әмма ул вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә барлыкка килгән;

8) федераль законнарда билгелэнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда аның вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрне һәм аның гаилә әгъзаларын көчләүдән, янаулардан һәм башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау.

2. Жирле үзидарә органы, Сайлау комиссиясе бетерелүгә йә жирле үзидарә органы, сайлау комиссиясе хезмәткәрләре штаты кыскаруга бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәр белән хезмәт шартнамәсе өзәлгәндә муниципаль хезмәткәр Жирлек аппараты кыскартылганда, оешма бетерелүгә йә оешма хезмәткәрләре штаты кыскартылуға бәйле рәвештә хезмәткәрләр өчен хезмәт законнарында билгеләнгән гарантияләр бирелә.

3. Муниципаль хезмәткәрләргә Татарстан Республикасы законнары белән өстәмә гарантияләр бирелергә мөмкин.

61 статья. Муниципаль хезмәткәрнең дисциплинар җаваплылыгы

1. Дисциплинар гамәл кылган өчен - муниципаль хезмәткәрләргә аның өстенә йөкләнгән хезмәт бурычларын үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен - яллаучы (эш бирүче) вәкиле түбәндәге дисциплинар түләтүләр кулланырга хокуклы:

- 1) кисәтү;
- 2) шелтә;
- 3) муниципаль хезмәттән тиешле нигезләрдә эштән азат итү.

2. Дисциплинар гаеп эшләгән муниципаль хезмәткәр вакытлыча (ләкин бер айдан да артык түгел), аның дисциплинар җаваплылыгы турындагы мәсьәләне хәл итүгә кадәр, хезмәт бурычларын үтәүдән акчалата түләүне саклап калу белән читләштерелергә мөмкин. Муниципаль хезмәткәрне вазыйфай бурычларын үтәүдән читләштерү бу очракта муниципаль хокукый акт белән башкарыла.

3. "Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында" Федераль законда каралган очраклардан тыш, дисциплинар түләтүләрне куллану һәм бетерү тәртибе хезмәт законнары белән билгеләнә.

4. Муниципаль хезмәткәрләргә «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» Федераль закон, «Коррупциягә каршы тору турында» Федераль закон һәм башка федераль законнар белән коррупциягә каршы тору максатларында билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны, мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яисә жайга салу турындагы таләпләрне үтәмәгән һәм бурычларны үтәмәгән өчен муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 32 статьясында каралган түләтүләр жайга салына.

5. Муниципаль хезмәткәр муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 17 һәм 18 статьяларында каралган хокук бозулар кылган очракларда ышанычны югалтуға бәйле рәвештә муниципаль хезмәттән азат ителергә тиеш.

6. Муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләр яллаучы (эш бирүче) вәкиле тарафыннан түбәндәгеләр нигезендә кулланыла:

1) коррупциячел һәм башка хокук бозуларны профилактикалау буенча тиешле муниципаль органның кадрлар хезмәте бүлекчәсе (алга таба - хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе) тарафыннан үткәрелгән тикшерү нәтижәләре турында докладта;

2) муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибенә таләпләрне үтәү һәм, тикшерү нәтижәләре турындагы доклад комиссиягә юлланган очракта, мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу комиссиясе киңәшләре;

2.1) коррупциячел хокук бозуны кылуны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсенең докладында, анда аны башкаруның факттагы шартлары баян ителә һәм муниципаль хезмәткәрне аның ризалыгы белән генә һәм коррупциячел хокук бозуны кылу фактын тану шартларында (ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итү рәвешендәге хокук бозуларны кулланудан тыш);

3) муниципаль хезмәткәрнең аңлатмалары;

4) башка материаллар.

7. Хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тикшерүне уздыру өчен нигез булып, язмача рәвештә тапшырылган житәрлек мәгълүмат тора:

1) хокук саклау органнары, башка дәүләт органнары, жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары;

2) сәяси партияләрнең региональ яисә жирле бүлекчәләре, шулай ук закон нигезендә сәяси партияләр булмаган региональ иҗтимагый берләшмәләр тарафыннан теркәлгән;

3) тиешле муниципаль берәмлектә төзелгән иҗтимагый совет;

4) массакүләм мәгълүмат чаралары.

8. Аноним хәбәрләр хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тикшерү үткәрү өчен нигез була алмый.

9. Тикшерү үткәрелгәнче хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе муниципаль хезмәткәрдән язма рәвештә аңлатма сорарга тиеш. Әгәр ике эш көне узганнан соң муниципаль хезмәткәrlәргә әлеге аңлатма күрсәтелмәгән булса, тиешле акт төзелә. Муниципаль хезмәткәрнең аңлатмасын тапшырмавы тикшерү үткәрү өчен киртә булмый.

10. Муниципаль хезмәткәргә муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 17 статьясындагы 5 яисә 7 өлешендә каралган хокук бозу башкарылган очракта, тикшерү нәтижәләре турында доклад, муниципаль хезмәткәрнең язма аңлатмасы һәм башка материаллар муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибенә таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссиягә тапшырыла, ул яллаучы вәкиленә (эш бирүчегә) дисциплинар түләтүне куллану буенча тәкъдимнәр эзерли.

Муниципаль хезмәткәrlәргә тикшерү нәтижәләре турында доклад башка хокук бозган очракта, муниципаль хезмәткәрнең язма аңлатмасы һәм башка материаллар яллаучы вәкиленә (эш бирүчегә) хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тапшырыла.

11. 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексының 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләр кулланганда, кылынган муниципаль хезмәткәрнең коррупциячел хокук бозу характеры, аның авырлыгы, ул кылынган хәлләр, муниципаль хезмәткәrlәргә башка чикләүләрне һәм тыюларны үтәү, мәнфәгатьләр

конфликтын булдырмау яисә жайга салу турындагы таләпләр һәм коррупциягә каршы тору максатларында билгеләнгән бурычларны үтәү, шулай ук муниципаль хезмәткәргә үзенең вазыйфаи бурычларын үтәүнең алдагы нәтижәләре исәпкә алына.

12. Муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләр муниципаль хезмәткәрләргә коррупциячел хокук бозуны кылу турында мәгълүмат кәргән көннән алып алты айдан да соңга калмыйча, муниципаль хезмәткәрнең вакытлыча хезмәткә яраксыз булу чорларын, аның отпускта булуы чорларын исәпкә алмыйча һәм коррупциячел хокук бозу кылган көннән соң өч елдан да соңга калмыйча кулланыла. Күрсәтелгән срокларга жинаять эше буенча житештерү вакыты кертелми.

13. Коррупцион хокук бозу кылган очракта муниципаль хезмәткәргә карата жәза куллану турындагы актта түләтүне куллану өчен нигез буларак "Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында" Федераль законның 27.1 статьясындагы 1 яисә 2 өлеше күрсәтелә.

14. Нигезләре бозылган хокук бозу һәм норматив хокукий актларны күрсәтеп, муниципаль хезмәткәргә карата жәза куллану турындагы актның күчермәсе яисә муниципаль хезмәткәргә карата мондый жәзаны алудан баш тарту турында, мотивлар күрсәтеп, муниципаль хезмәткәргә тиешле акт басылып чыккан көннән алып өч эш көне эчендә расписка астында тапшырыла. Әгәр муниципаль хезмәткәр күрсәтелгән расписка бирүдән баш тартса, тиешле акт төзелә.

15. Түләүгә федераль закон нигезендә муниципаль хезмәткәрләргә шикаять бирелергә мөмкин.

16. Әгәр муниципаль хезмәткәрне түләтү кулланылган көннән бер ел эчендә муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексының 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексының 32 статьясындагы 1 өлешенең 1 яисә 2 пунктында каралган дисциплинар түләтүгә дучар ителмәсә, ул түләтелмәгән дип санала.

17. Эшкә алучының (эш бирүче) вәкиле муниципаль хезмәткәрдән муниципаль хезмәткәрнең язма гаризасы буенча яисә аның турыдан-туры житәкчесенең үтенечнамәсе буенча үз инициативасы буенча дисциплинар түләтү кулланылган көннән алып бер ел узганчыга кадәр муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексының 32 статьясындагы 1 өлешенең 1 яисә 2 пунктында каралган дисциплинар түләтүне юкка чыгарырга хокуклы.

18. Муниципаль хезмәткәргә ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итү рәвешендә түләтүләр куллану турындагы белешмәләр муниципаль хезмәт узган жирле үзидарә органы тарафыннан "Коррупциягә каршы көрәш турында" Федераль законның 15 статьясында каралган ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат ителгән затлар реестрына кертелә.

IX бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

62 статья. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия булган жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән Жирлек Советы һәм Жирлек башкарма комитетына бирелә.

2. Юридик зат хокуклары белән Жирлек Советы карары буенча Жирлек Башкарма комитеты структурасы нигезендә Жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

63 статья. Жирлекнең юридик зат буларак жирле үзидарә органнары

1. Жирлек башлыгы жирлек исемнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, ышанычнамәсез судта чыгыш ясарга мөмкин.

2. Юридик зат хокукларына бирелгән жирлекләрнең жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәве узарга тиеш.

64 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү Жирлек жирлегенә фәкәт үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

X бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

65 статья. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфай затларына күрсәтелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгының һәм жирлекнең башка вазыйфай затларының социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлек вәкилләкә органы депутатының, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

66 статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфай затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Даими нигездә эшләүче Жирлек Советы депутатына Жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу вакытына, Совет йөкләмәләрен үтәү

вакытына еления Советы депутатларына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Әлеге Уставта каралган очрақларда Жирлек башлығы вазифаларын үтәгәндә үз вәкаләтләрән даими нигездә гамәлгә ашыручы Жирлек башлығы урынбасарына Жирлек Башлығы айлык акчалата бүләкләүнең 90% күләмендә бүләкләү түләнә.

3. Жирлекнең Жирлек һәм Сайлау комиссиясе әгъзаларына Жирлек әлеге органнар эшендә катнашу вакытына Жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

67 статья. Жирлек башлығының, Жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлығының, аларны жинаять яисә административ җаваплылыкка җәлеп иткәндә, тоткарлаганда, кулга алганда, тентүдә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылуда, шулай ук алар биләгән торак урыны һәм (яисә) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар кулындагы элемент чаралары кулланган язышуларга карата оператив-эзләнү чаралары үткәргәндә хокуклары гарантияләре федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә Жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга җибәрелгән очрақларга кагылмый.

Х бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

68 статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның җаваплылығы

Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары Жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында законнар нигезендә җаваплы булалар.

69 статья. Жирлек халкы алдында Совет депутатларының җаваплылығы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлығының, халык алдында җаваплылығы аны сайлаган кешеләрнең ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан депутат, шул исәптән Жирлек башлыгы, әлеге Устав тарафыннан каралган нигезләрдә һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

70 статья. Дәүләт алдындагы жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә Жирлек Советының, Жирлек башлыгының жаваплылыгы дәүләт алдында, алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Уставы бозылган очракта, шулай ук жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре үтәлмәгән очракта, тиешле суд карары нигезендә килә.

2. Жирлек башлыгының, Башкарма комитетның житәкчесенәң Жирлек советын күчерү, вазыйфасыннан ваз кичү һәм аны отставкага жибәрү нигезләре һәм тәртибе “Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

71 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә ышанычны югалткан очракта эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш:

1) яклар тарафыннан үзе тора торган мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чараларын затның күрмәве;

2) үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләрне тапшырмау йә белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшыру;

3) федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, затның коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) эшкуарлык эшчәнлеген башкаруы;

5) затның Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчәләренәң башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтына китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйле рәвештә

эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүче зат муниципаль вазыйфаны үтәмәгән очракта, яклар арасындагы конфликтны булдырмау һәм (яисә) жайга салу чаралары күрсәтелергә тиеш.

72 статья. Физик һәм юридик затлар каршында жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларның жаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәненең вазыйфаи затларының жаваплылыгы физик һәм юридик затлар алдындагы жирлекләр федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

XII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

73 статья. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлек муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) Жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар;

2) Жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) жирлек башлыгының, башкарма комитетның һәм жирле үзидарәненең элекке Уставта каралган башка органнарының һәм вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Жирлекләр уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм Жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар элекке Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәненең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукий актлар Жирлекнең барлык территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукий актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәле, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар юкка чыгарылган яисә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәртелгән очракта, тиешле муниципаль хокукий актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәненең вазыйфаи затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәненең вазыйфаи затлары, алар вәкаләтләренә муниципаль хокукий актны кабул итү (бастырып чыгару) кәргән, шулай ук суд тарафыннан; шулай ук жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә-Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы.

5. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукий актның гамәлдә булуы, Эшқуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы вәкаләтле вәкиленең Эшқуарлар хокукларын яклау буенча Россия

Федерациясе законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәне алган очракта, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Бирелгән күрсәтмәнең үтәлеше турында авыл жирлеге башкарма комитеты яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшқуарлар хоқуқларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә-өч көн, ә жирлек Советына алар қарар қабул иткән көннән өч көннән дә соңға қалмыйча хәбәр итәргә тиешләр.

74 статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән қабул ителгән қарарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирлектә яшәүчеләрнең турыдан-туры жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләрне турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән қабул ителгән қарарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хоқуқый акт қабул итү (бастырып чығару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны қабул итү (бастырып чығару) кергән көннән алып 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хоқуқый актны әзерләү һәм (яисә) қабул итү вақытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан арта алмый.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән қабул ителгән қарарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хоқуқый актны бастырып чығару сроғын бозу Жирлек Советы вәкаләтләрен кире алу яисә вақытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

4. Жирлек территориясен төзекләндерү қағыйдәләренең эчтәлеге:

1. Жирлек территориясен төзекләндерү қағыйдәләре Жирлек советы тарафыннан раслана.

2. Жирлек территориясен төзекләндерү қағыйдәләре түбәндәге мәсьәләләрне жайға сала ала:

1) гомуми файдаланудагы территорияләрне тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) фасадларның тышқы төре һәм биналарның, қорылмаларның киртәләү конструкцияләре;

3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торғызу, шул исәптән жир эшләрен башқарғаннан соң;

4) жирлек территориясен яқтыртуны оештыру, биналарны, қорылмаларны архитектур яқтыртуны да кертеп;

5) торақ пунктлар чикләрендә урнашқан газларны, чәчәклекләрне һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башқа территорияләрне төзү, тоту, торғызу һәм саклау тәртибен дә кертеп, Поселения территориясен яшелләндерүне оештыру;

6) жирлек территориясендә мәғлүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, вывескалар белән күрсәткечләр урнаштыру;

7) балалар һәм спорт мәйданчықларын, хайваннарны, парковқаларны (парковка урыннарын), кече архитектура рәвешләрен урнаштыру һәм тоту;

8) жэяүлелэр өчен коммуникациялар, шул исәптән тротуарлар, аллеялар, юллар, сукмаklar оештыру;

9) күрсәтелгән территориядә инвалидларның һәм халыкның башка аз мобильле төркемнәренә тоткарлыксыз хәрәкәт итүен тәмин итү максатларында жирлек территориясә төзелешен;

10) Жирлек территориясен жыештыру, шул исәптән кышкы чорда;

11) янгыр сулары агып төшүне оештыру;

12) жир эшләрен уздыру тәртибе;

13) якындагы территорияләре үз эченә алган күпфатирлы йортлардагы биналарның, биналарның, төзелмәләренә, корылмаларның, жир кишәрлекләренә (мондый йортлар милекчеләренән һәм (яисә) башка законлы хужаларыннан тыш) катнашуы, шул исәптән финанс, милекчеләре һәм (яисә) башка законлы хужалары.

14) Россия Федерациясә субъекты законында билгеләнгән тәртип нигезендә янәшәдәге территорияләренә чикләрен билгеләү.

15) жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү;

16) жирлек территориясен төзекләндерү чараларын гамәлгә ашыруда гражданның һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләренә үтәләшен тикшереп торуны гамәлгә ашыру.

3. Россия Федерациясә субъекты Законнда, табигый-климат, географик, социаль-иқтисадый һәм аерым муниципаль берәмлекләренә башка үзәнчәлекләренән чыгып, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән жайга салына торган башка мәсьәләләр каралырга мөмкин».

75 статья. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) Жирлек советы - Жирлек Советы карарлары;

2) Жирлек башлығы - Жирлек башлығының карары һәм күрсәтмәләре;

2. Жирле үзидарәненә башка вазыйфай затлары Жирлекләре әлегә Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

76 статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары Жирлек Советы, Жирлек башлығы, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, Әгерже районы Прокуроры, шулай ук аны алып бару мәсьәләләре буенча жирлекнең Ревизион комиссиясә тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү зарурлығын үз вәкаләтләренә гамәлгә ашыру барышында Әгерже районы

прокуроры яңа муниципаль норматив хокукий актларны кертү, гамәлдән чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлә торган документларның исемлеге һәм рәвешә күрсәтелгән проектлар кертелә торган Жирлек Советы Регламенты һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан тиешенчә билгеләнә.

77 статья. Жирлек советының хокукий актлары

1. Үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав тарафыннан кертелгән мәсьәләләр буенча Жирлек Советы Жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав тарафыннан үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары жирлекнең башкарма комитеты житәкчесе инициативасы буенча яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советы каравына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә аларга Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә Жирлек советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына Жирлек башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән алып өч көн эчендә имза салына һәм әлегә Устав билгеләгән тәртиптә халыкка житкерелә.

78 статья. Жирлек башлыгының хокукий актлары

Жирлек башлыгы кануннарда, әлегә Уставта, Жирлек Советы карарларында билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карар һәм күрсәтмәләр, шулай ук Жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре буенча карарларны һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр, шулай ук Жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлегә Устав компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

79 статья. Муниципаль норматив хокукий актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, эгәр аларның карары белән башкасы билгеләнмәгән булса, Язучылар Башлығы имза салган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Салымнар һәм жыемнар турында жирлек Советының норматив хокукий актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлығының, жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукий актлары имза салынган көннән үз көченә керә, эгәр актлар үзләре тарафыннан башкасы билгеләнмәгән булса.

3. Кеше һәм граждандан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары: исеме, аңа имза салу датасы (Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен - шулай ук аны Жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукий актны имзалаган вазыйфай зат исеме, матбугат булырга тиеш.

5. Жирлекнең бюджет турындагы карары, аның үтәләше турындагы хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карар, Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Советы, Жирлек Башлығы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукий актлар, аларны имзалаган көннән алып жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш, моңа федераль закон белән тарату чикләнгән белешмәләр булган муниципаль норматив хокукий актлар яисә аларның аерым нигезләмәләре керми.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турында, жирлек Советы депутатын үзгәртү, үзгәртеп кору, Поселение башлығын һәм аның урынбасарын сайлау турындагы, һәм законнар нигезендә башка актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) турында шулай ук норматив булмаган хокукий актлар булырга тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукий актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий акт реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- Жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма массакуләм мәгълүмат чараларында йә Жирлек территориясендә таратыла торган башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында хокукий акт текстын бастырып чыгару. Хокукий акт текстын башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып

чыгарганда элеге бастырып чыгаруның рәсми булуы хакында тамга булырга тиеш;

- Жирлек торак пунктлары территориясендә хокукый акт текстын махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны Жирлек Советы тарафыннан раслана һәм Жирлектә яшәүчеләрнең муниципаль хокукый акты тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

- Жирлекнең рәсми сайтында “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә веб-адрес буенча урнаштыру: <http://agryz.tatarstan.ru>.

9. При опубликовании (обнародовании) муниципального правового акта должны быть указаны сведения о дате выхода средства массовой информации либо о дате обнародования соответствующего акта, которые должны соответствовать дате начала распространения (распространения) акта или его размещения на информационном стенде.

10. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданның җыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

11. Муниципаль хокукый актларның үз көченә керүе.

1) Муниципаль хокукый актлар, жирле үзидарәнең вәкиллеке органнарының Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә торган салымнар һәм җыемнар турындагы норматив хокукый актларыннан тыш, муниципаль берәмлек уставында билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2) муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан (халыкка җиткергәннән) соң үз көченә керә.

Жирле үзидарә органнары арасында төзелгән муниципаль хокукый акты яисә килешүне рәсми бастырып чыгару аның тулы текстын тиешле муниципаль берәмлектә таратыла торган вакытлы матбугат басмасында беренче бастырып чыгару булып санала.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләрне рәсми бастырып чыгару (халыкка җиткерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук “Интернет” челтәре басмасыннан файдаланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актының тулы тексты рәсми челтәр басмасында басылып чыккан (урнаштырылган) очракта, басмада аңа карата күләмле график һәм табличный кушымталар басмада китерелмәскә мөмкин.

3) Жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган муниципаль хокукый актларны, килешүләрне бастырып чыгару (халыкка җиткерү) тәртибе муниципаль берәмлек уставында билгеләнә һәм гражданның алар белән танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш, моңа федераль закон белән чикләнгән

белешмэләр булган муниципаль хокукый актлар яисә аларның аерым нигезләмэләре керми.

ХІІІ бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

80 статья. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисадый нигезен муниципаль милектәге Жирлек мөлкәте, Жирлек бюджеты акчалары, шулай ук Жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

81 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге статьяның 2 өлешендә күрсәтелгән мөлкәт, жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән;

2) федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақларда жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук аларга «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән мөлкәт.

3) жирлекнең, муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары эшчәнлеген тәмин итү өчен жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органы тарафыннан федераль законнар белән хәл ителгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт.

Жирлек милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итү, халыкны ягулык белән тәмин итү, торак пунктлар урамнарын яктырту өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юллары, шулай ук мондый автомобиль юлларына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) Чикләү чикләрендә жәмәгать тәртибен саклауны оештыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирлектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданны, социаль наем шартнамәсе шартларында торак урыннары белән тәмин итү өчен социаль файдаланудагы торак фонды, шулай ук муниципаль торак фондын тоту өчен кирәкле мөлкәт;

5) жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән пассажирлар транспорты һәм башка мөлкәт;

6) Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтү һәм бетерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

- 7) янғын куркынычсызлыгын тээмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 8) Жирлек китапханәләре мөлкәте;
  - 9) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тээмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 10) тарихи-мәдәни әһәмияте категориясенә бәйсез рәвештә, мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарьләре) Россия Федерациясе законнары нигезендә;
  - 11) физик культура һәм массакүләм спорт поселогы территориясендә үсеш өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 12) жирлек территориясен төзекләндерү һәм яшелләндерүне оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт, шул исәптән гомуми файдаланудагы урыннарны һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү өчен;
  - 13) көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыю һәм алып китү өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 14) ритуаль хезмәт күрсәтүләренә оештыру һәм күмү урыннарын тоту өчен билгелэнгән жир кишәрлекләрен дә кертеп, мөлкәт;
  - 15) муниципаль хокукый актларны, башка рәсми мәгълүматны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 16) федераль законнар нигезендә муниципаль милеккә кертелгән жир кишәрлекләре;
  - 17) жирлек территориясендә буалар, су белән тулган карьерлар;
  - 18) жирлек территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле әһәмияттәге курортларны саклауны булдыру, үстерү һәм тээмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 19) халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 20) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тээмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау өчен билгелэнгән мөлкәт;
  - 21) жирлектә кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен билгелэнгән мөлкәт, шул исәптән кече һәм урта эшкуарлык субъектларына ярдәм итү инфраструктурасын булдыру һәм үстерү өчен;
  - 22) Жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтү өчен билгелэнгән мөлкәт.
3. Жирлек милкендә жирлекләренәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча вәкаләтләренә гамәлгә ашыру өчен кирәкле башка мөлкәт була ала.

82 статья. Жирлекнең муниципаль милкенә ия булу, файдалану һәм эш итү

1. Жирле үзидарә органнары Жирлек исеменнән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан

Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр төзөргә, гамәлгә ашырырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

83 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык оешмалары

1. Жирлек муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзөргә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең максатларын, шартларын һәм эшчәнлек тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, үз вазыйфасына билгеләп куя һәм әлеге предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең житәкчеләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеге турында әлеге Устав һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә хисаплар тыңлый.

3. Жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидия рәвешендә жавап бирәләр һәм федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итәләр.

84 статья. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына керә.

85 статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкача билгеләнмәгән очракта, килешү нигезендә төзелә.

XIV бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

86 статья. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.
2. Жирлек бюджеты Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.
3. Жирлек бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юллана торган керемнәр, һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган керемнәр аерым-аерым карала.
4. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясенәң федераль законнарында һәм алар нигезендә кабул ителә торган башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына Поселение бюджеты үтәләше турында хисаплар тапшыра.

87 сатья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен тикшереп тору жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.
2. Жирлекнең бюджетын раслау турында Жирлек Советы карары, аның үтәләше турында еллык хисап, жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләрен, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләрен бюджет үтәләше барышы турында квартал саен белешмәләр, аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнар күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.
3. Тиешле бюджет керемнәренәң гомуми күләмен үзгәртүгә китерә торган һәм вәкиллекле органга бюджет турында карар проекты кертелгәннән соң кабул ителгән муниципаль хокукый актлар нигезләмәләре ағымдагы финанс елына һәм план чорына бюджетка үзгәрешләр керткәндә чираттагы финанс елында исәпкә алына, ағымдагы финанс елына һәм план чорына үзгәрешләр кертелгәндә ағымдагы финанс елы күрсәткечләре өләшендә исәпкә алына.
4. Жирлек бюджеты проекты өч елга төзелә һәм раслана (чираттагы финанс елы һәм план чоры).
5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә Жирләүнең башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проектының төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясе Президентының Бюджет юлламасында;
- Жирлекнең социаль-иқътисадый үсешен фаразлау;
- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;
- муниципаль программалар.

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты керә торган бюджетның төп характеристикалары, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, Жирлек Советының муниципаль хокукый актларында (бюджет турындагы карардан тыш) билгеләнгән башка күрсәткечләр булырга тиеш.

9. Жирлек бюджеты турындагы карар белән раслана:

- Поселение бюджеты керемнәренең баш администраторлары исемлеге;
- Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганақларының баш администраторлары исемлеге;

- чыгым төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) йә чыгымнар төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм эшчәнлекнең программада булмаган юнәлешләре буенча, чыгымнар төрләренең төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) һәм муниципаль программаларның максатчан статьялары һәм эшчәнлекнең программада булмаган юнәлешләре буенча, бюджетлар чыгымнары классификациясенә чираттагы финанс елына һәм план чорына классификация төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) буенча, шулай ук бюджетлар чыгымнары классификациясенә тиешле өлешләре һәм бүлекчәләре буенча, тиешенчә, Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законында, муниципаль советның хокукый актында, муниципаль актында билгеләнгән очрақларда бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- бюджет ассигнованиеләрен чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнарның ведомство структурасында бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм чыгымнар төрләре буенча бүлү;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- Бюджетның шартлы расланган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме план чорының беренче елына Поселения бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган чыгымнарны исәпкә алмыйча), план чорының икенче елында Поселения бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;

- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел киләчәктәге торышы буенча муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтеләп;

- тиешенчә Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән жирлек бюджетының башка күрсәткечләре һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары белән.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты план чорының расланган бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Күрсәтелгән бюджетның план чоры параметрларын төгәлләштерү Жирлек жирлегендә түбәндәгеләрне күздә тоту:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проектын карау предметы булган күрсәткечләрен төгәлләштерүне раслау;

- бюджет чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яисә киметүне раслау Жирлек йә аңа бюджет чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты белән бер үк вакытта Жирлек советына тапшырыла:

- Бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре Чираттагы финанс елына һәм план чорына күчеп утыру;

- агымдагы финанс елының узган чорыннан соң жирлекләренә социаль-икътисадый үсешенә якинча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елы өчен жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә көтелә торган нәтижәләре;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең социаль-икътисадый үсешен фаразлау;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты);

- Жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлүнең методикалары (методикалары проектлары) һәм исәпләре;

- чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның югарыгы чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Жирлек советы, Ревизион комиссия тарафыннан тәкъдим ителгән Күрсәтелгән органнарның башкарма комитет белән каршылыклар барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектлары; күрсәтелгән бюджет сметаларына карата Жирлек башкарма комитеты белән каршылыклар барлыкка килгән очракта;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Устав тарафыннан билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проектын да бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына кушымталар составына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына еләш бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә Жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Жирлекнең башкарма комитеты утырыш Советы каравына чираттагы финанс елына һәм план чорына Халыкның бюджеты турында карар проектын агымдагы елның 15 ноябреннән дә соңга калмыйча кертә.

14. Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184 статьясы нигезендә күрсәткечләренә һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) Жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабрә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджетты турындагы карар билгелэнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16. Жирле үзидарә органнары Жирлекләр Жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, Поселениенең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасы законнарының һәм билгелэнгән федераль законнары үтәүне тәмин итә.

17. Жирлек бюджетты керемнәре Россия Федерациясенең бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

18. Жирлек бюджетты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

19. Дәүләт хакимиятенең федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга билгеләнү, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгелэнгән очрактан тыш, рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

88 статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу жирлек бюджетты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

89 статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы

1. Гражданның үзара салым акчасы астында гражданның жирле эһәмияттәге конкрет мәсьәләләрен хәл итү өчен башкарыла торган бер тапкыр бирелә торган түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме жирлек составына керүче барлык жирлек халкы (торак пункт (яисә аның территориясенең бер өлеше) өчен абсолют күләмдә билгеләнә, халык саны жирлек составына керүче халыкның (торак пунктның (яисә аның территориясенең) гомуми санынан 30 проценттан артмый торган һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категория гражданның тыш.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге

131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенең 4, 4.1 һәм 4.3 пунктларында каралган очрақларда гражданнар жыенында хэл ителә.

90 статья. Инициативалы проектларны финанс һәм башка финанслау

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тәмин итү чыганагы булып, муниципаль берәмлекнең тиешле чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында бирелгән Россия Федерациясе субъекты бюджетыннан инициатив түләүләр һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләмнәрен исәпкә алып, инициатив проектларны гамәлгә ашыруга жирле бюджет турында карар белән каралган бюджет ассигнованиеләре тора.

2. Инициатив түләүләр дигәндә Россия Федерациясе законнары нигезендә ирекле нигездә түләнгән торган һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирле бюджетка күчерелә торган гражданнарның, индивидуаль эшкуарларның һәм төзелгән юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Инициатив проект гамәлгә ашырылмаган очрақта, инициатив түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары буенча инициатив проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициатив түләүләрнең калган өлеше барлыкка килгән очрақта, күрсәтелгән түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш.

Жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түләүләр суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибе муниципаль берәмлекнең Поселение Советы карары (вәкиллекле орган вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы гражданнар жыены карары) белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксынган затларның ихтыяры һәм (яисә) хезмәт катнашуы рәвешендә дә тәмин ителергә мөмкин."

91 статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары

1. Жирлек эчке базарда Россия Федерациясе валютасында урнашкан муниципаль берәмлек исемнән кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән муниципаль алынмаларны һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексының жирле бюджетка Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан һәм муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган кредит оешмаларынан Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Жирлек уставы нигезендә жәлеп ителә торган кредитларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Жирлек исемнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә Жирлекнең башкарма комитетына карый.

92 статья. Жирле бюджет үтөлеше

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуындагы бердәмлеге нигезендә башкарыла.
3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, бюджет акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Жирлек бюджетын үтәү Жирлекнең жирлек халкының жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

93 статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык отчет

1. Жирлек еллык отчет булып тора.
  2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.
  3. Жирлек жирлегенәң бюджет үтөлеше турында еллык хисап Жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.
  4. Жирлек советына тапшырылган вакытка кадәр Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисап бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисапларын тышкы тикшерүне үз эченә алган һәм Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләргә тиеш.
- Жирлек Советының бюджет үтөлеше турында еллык хисабын тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексының һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексының таләпләрен үтәгән килеш, Жирлек жирлегенәң яисә Жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә Ревизион комиссиясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.
5. Жирлекнең башкарма комитеты аңа бәяләмәне эзерләү өчен жирлекнең бюджеты үтөлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча хисап тапшыра. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.
  6. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына жибәрелә.
  7. Ел саен, агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, авыл жирлеге башкарма комитеты, хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык отчетны, жирлек бюджеты үтөлеше турындагы башка бюджет хисабын һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган башка документларны кушып, жирлек советына тапшыра.
  8. Бюджет үтөлеше турында еллык хисапны карау нәтижәләре буенча Жирлек Советы Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап Советы тарафыннан кире кагылган очракта, ул күрсәткечләрне дәрәс түгел яисә тулы чагылдыру фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кайта.

9. Жирлек бюджетының үтөлеше турындагы карар белән Жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап финанс елы өчен Жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап раслана, аның керемнәренен, чыгымнарының һәм бюджет кытлыгының гомуми суммасын күрсәтеп.

Хисап финанс елы өчен жирлек бюджетының үтөлеше турында Жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча Жирлек бюджеты керемнәре;

- бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар чыгымнары классификациясенен бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча Жирлекләр бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча жирлек;

94 сатья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен, физик затларга Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләрен һәм йөкләмәләрен, шулай ук муниципаль контрактлар, килешүләр (килешүләр) шартларын үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгы финанс контроленә бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле Татарстан Республикасының һәм муниципаль берәмлекләренен контроль-хисап органнарының (алга таба - тышкы дәүләт (муниципаль) финанс контроле органнарының) контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Эчке муниципаль финанс контроле Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнары (авыл жирлекләренен башкарма комитетлары) булып торучы муниципаль финанс контроле органнарының (алга таба - эчке муниципаль финанс контроле органнары) контроль эшчәнлегенән гыйбарәт.

4. Алдан тикшерү жирлекнен жирле бюджетын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм чикләү максатларында гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнен законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дәрәслеген билгеләү максатларында Жирлек бюджетын үтәү нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XV бүлек. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР КЕРТҮ

95 сатья. Устав проекты эзәрләү, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртібе

1. Устав проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты Жирлек Советы депутатлары, Жирлек башлыгы, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре советына кертелгә мөмкин.

2. Устав проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты эзерләү өчен Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелгә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Устав проекты, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты Уставка кабул итү, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты Жирлек торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында (конкрет адрес күрсәтергә) рәсми басылып чыгарга яисә Әгерҗе муниципаль районының рәсми сайтында веб-адрес буенча «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру юлы белән: <http://agryz.tatarstan.ru> бер үк вакытта Советның устав проекты буенча тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибендә бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү), Советның Устав проекты буенча карар проектын да һәм үзгәрешләр кертү турында карар проекты буенча карар кабул итү тәртибендә, шулай ук гражданның Уставында катнашу тәртибен өстәмәләр кертү турында карар кабул ителә. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты буенча тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибен, шулай ук Уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнарының нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Уставны шушы норматив хокукый актларга туры китерү рәвешендә үзгәрешләр кертелгәндә гражданның фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Устав проекты буенча, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы утырышында аларны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә гавами тыңлаулар үткәрелә, моннан тыш, Жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш, әлеге Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында әлеге Уставка карата халык тыңлаулары уздырыла.

96 статья. Уставны кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Устав проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты карау Жирлек Советы Регламенты нигезендә ике укудан да ким булмаса тиеш.

2. Устав проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң, күрсәтелгән проект Жирлек Советы депутатларына, хокук чыгару инициативасы хокукының башка субъектларына төзәтмәләр кертү өчен жиберелә.

3. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары күпчелек тарафыннан Халыкның Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлешкә кабул ителә.

4. Уставны федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү шушы закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, Поселение уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм гавами тыңлауларда фикер алышу кирәклеген, гражданның тәкъдимнәрен исәпкә алу турында муниципаль хокукый акт проектын дәүләт теркәве һәм мондый муниципаль хокукый актны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

97 статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртібе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Жирлек уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында Жирлек Советы карары, алар кабул ителгәннән соң, Жирлек башлыгы тарафыннан федераль законда билгеләнгән тәртіптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында Жирлек Советы карары, алар дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә

Жирлек башлыгы муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлек уставын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органыннан "Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр кертү хакында белешмәләр кертү турында хәбәрнамә кергән көннән алып жиде көн эчендә муниципаль берәмлек уставын, муниципаль хокукый актны бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш.

Үзгәрешләр кертү турында Жирлек Уставын һәм муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару чыганагы буларак Әгерже муниципаль районы сайты Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталы составында

<http://agryz.tatarstan.ru>, Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы <http://pravo.tatarstan.ru> кулланыла. Шулай ук үзгәрешләр кертү турында Жирлек Уставын һәм муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару чыганагы сыйфатында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының «Россия Федерациясенә норматив хокукый актлары» (<http://pravo-minjust.ru>, <http://хокук-минюст.рф>) порталы файдаланылырга мөмкин.

Жирле үзидарә органнары арасында төзелгән муниципаль хокукый акты яисә килешүне рәсми бастырып чыгару аның тулы текстын тиешле муниципаль берәмлектә таратыла торган вакытлы матбугат басмасында беренче бастырып чыгару булып санала.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләрне рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук “Интернет” челтәре басмасыннан файдаланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актының тулы тексты рәсми челтәр басмасында басылып чыккан (урнаштырылган) очракта аңа карата басмада күләмле график һәм табличный кушымталар басмада китерелмәскә мөмкин.

3. Уставка кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмэләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләрне бүлешү (Уставны федераль законнарга туры китерү очрактарыннан, шулай ук вәкаләтләрне, вәкаләтләрне үзгәртү, жирлек башлыгын һәм жирле үзидарәнең башка сайланулы вазыйфаи затларын сайлау тәртибеннән тыш) Уставка кертелгән үзгәрешләр һәм өстәмэләр Уставка шушы үзгәрешләрне һәм өстәмэләрне кертү турында карар кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районы Көчек авыл жирлеге Советы депутатлары санын арттыру яисә киметү белән бәйле рәвештә Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районы Көчек авыл жирлеге Советы депутатларының санын арттыручы яисә киметүче үзгәрешләр, күрсәтелгән үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акты кабул иткән Татарстан Республикасы Әгерже муниципаль районы Көчек авыл жирлеге Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.»

5. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) Жирлекнең Башлыгы кул куйган Жирлек Советы карары;

2) Жирлек Советы кабул иткән һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта элге хокукый актта аны кабул итү турында Поселение Советы карарының реквизиитлары күрсәтелә. Күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) Уставка кертелә торган үзгәрешләрнең һәм өстәмәләренң үз көченә керүе турындагы нормаларны Советның мондый карарына кертү рөхсәт ителми.

6. Уставны яңа редакциядә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән кую рөхсәт ителми. Бу очракта яңа Устав кабул ителә, ә аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында элек гамәлдә булган Устав

Һәм муниципаль хокукий актлар яна Устав үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.